МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Дашцэрэнгийн ЭНХТҮВШИН

14201 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг,
Жанжин Д.Сүхбаатарын талбай 1, Төрийн ордон
Утас: 26-27-71, Факс: 32-70-16
E-mail: enkhtuvshin@parliament.mn
http://www.parliament.mn

2026.10.27 № УИХ-03/11992

танай _____-ны № _____-т

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ДАРГА САНДАГИЙН БЯМБАЦОГТ
ТАНАА

Хуулийн төсөл өргөн мэдүүлэх тухай

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин зургадугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.1 дэх заалт, Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1 дэх хэсэгт заасан бүрэн эрхийнхээ хүрээнд Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг санаачлан боловсруулж, Монгол Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлж байна.

Хуулийн төслийг Монгол Улсын Их Хурлын Байнгын хорооны болон нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлж өгнө үү.

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ГИШҮҮН Д.ЭНХТҮВШИН

Б.ЖАРГАЛАН

00000472

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Дашцэрэнгийн ЭНХТҮВШИН

14201 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг,
Жанжин Д.Сүхбаатарын талбай 1, Төрийн ордон
Утас: 26-27-71, Факс: 32-70-16
E-mail: enkhtuvshin@parliament.mn
http://www.parliament.mn

2026.10.02 № УИХ-03/10825

танай _____-ны № _____-т

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ЕРӨНХИЙ
НАРИЙН БИЧГИЙН ДАРГА
Л.ӨЛЗИЙСАЙХАН ТАНАА

Хуулийн төсөл өргөн мэдүүлэх
тов тогтоолгох тухай

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин зургадугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.1 дэх хэсэг, Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1 дэх хэсэгт заасан бүрэн эрхийнхээ хүрээнд Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсруулласан.

Төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 41 дүгээр зүйлд заасны дагуу хянан үзэж, Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх тов тогтоож өгнө үү.

Хуулийн төсөл, үзэл баримтлал, товч болон дэлгэрэнгүй танилцуулга болон холбогдох материалыг хавсаргав.

Хавсралт 33 хуудас.

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН Д.ЭНХТҮВШИН

00003462

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Дашрэнгийн ЭНХТҮВШИН

14201 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг,
Жанжин Д.Сүхбаатарын талбай 1, Төрийн ордон
Утас: 26-27-71, Факс: 32-70-16
E-mail: enkhtuvshin@parliament.mn
http://www.parliament.mn

2026.08.21 № УИХ-03/9232

танай ____-ны № ____-т

МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЙ САЙД
НЯМ-ОСОРЫН УЧРАЛ ТАНАА

Хуулийн төсөлд санал авах тухай

Улсын Их Хурлын гишүүн Д.Энхтүвшин миний бие Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл боловсруулсан бөгөөд Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1 дэх хэсэгт заасны дагуу хуулийн төсөлд Засгийн газрын санал, дүгнэлтийг авахаар хүргүүлж байна.

Хуулийн төслийн үзэл баримтлал, хуульд өөрчлөлт оруулах хуулийн төсөл, урьдчилан тандан судалсан судалгааны тайлан, төслийн үр нөлөөний үнэлгээ болон холбогдох бусад материалыг хавсаргав.

Хавсралт 31 хуудастай.

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН Д.ЭНХТҮВШИН

00000426

БАТЛАВ.

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН Д.ЭНХТҮВШИН

ТӨСВИЙН ТОГТВОРТОЙ БАЙДЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ

2026 оны 08 дугаар сарын 21-ний өдөр

Нэг. Хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл шаардлага

1.1 Хууль зүйн үндэслэл

Монгол Улсын Үндсэн хуульд 2019 оны 11 дүгээр сарын 14-ний өдөр оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөөр гүйцэтгэх эрх мэдлийн хариуцлагыг нэмэгдүүлэх, тогтвортой байдлыг хангах зорилтын хүрээнд Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлд заасан Ерөнхий сайдыг огцруулах журмыг бүхэлд нь өөрчлөн найруулж 4 хэсэгтэй байсныг 2 хэсэгтэй болгон өөрчилсөн.

Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлт;

1992 оны Үндсэн хуулийн анхны эх	2019 онд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлт
Дөчин гуравдугаар зүйл 1. Засгийн газар бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх боломжгүй гэж үзвэл хугацаа дуусахаас өмнө огцрох тухайгаа Ерөнхий сайд Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлж болно. 2. Ерөнхий сайд, эсхүл Засгийн газрын гишүүдийн тэн хагас нь нэгэн зэрэг огцорвол Засгийн газар бүрэлдэхүүнээрээ огцорно. 3. Улсын Их Хурал Засгийн газрыг огцруулах тухай өөрөө санаачилсан болон Ерөнхийлөгчийн санал, Ерөнхий сайдын мэдэгдлийг хүлээн авснаас хойш арван тав хоногийн дотор Засгийн газрыг огцруулах эсэхийг хэлэлцэн шийдвэрлэнэ. 4. Улсын Их Хурлын гишүүдийн дөрөвний нэгээс доошгүй нь Засгийн газрыг огцруулах тухай саналыг албан ёсоор тавьбал Улсын Их Хурал хэлэлцэн шийдвэрлэнэ.	Дөчин гуравдугаар зүйл 1.Улсын Их Хурлын гишүүдийн дөрөвний нэгээс доошгүй нь Ерөнхий сайдыг огцруулах саналыг албан ёсоор тавибал Улсын Их Хурал гурав хоногийн дараа хэлэлцэж эхлэн арав хоногийн дотор шийдвэрлэнэ. Улсын Их Хурлын нийт гишүүний олонхи уг саналыг дэмжсэн бол Ерөнхий сайдыг огцруулах тухай Улсын Их Хурлын тогтоол баталсанд тооцож, шинэ Ерөнхий сайдыг гуч хоногийн дотор томилно. 2.Ерөнхий сайд огцорвол Засгийн газар бүрэлдэхүүнээрээ огцорно.

Тус өөрчлөлтөөр 1992 оны Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 3, 4 дэх хэсгийг хасаж, 43.1 дэх хэсгийг *“Улсын Их Хурлын гишүүдийн дөрөвний нэгээс доошгүй нь Ерөнхий сайдыг огцруулах саналыг албан ёсоор тавибал Улсын Их Хурал гурав хоногийн дараа хэлэлцэж эхлэн арав хоногийн дотор шийдвэрлэнэ.*

Улсын Их Хурлын нийт гишүүний олонхи уг саналыг дэмжсэн бол Ерөнхий сайдыг огцруулах тухай Улсын Их Хурлын тогтоол батлагдсанд тооцож, шинэ Ерөнхий сайдыг гуч хоногийн дотор томилно." гэж, 2 дах хэсгийг "*Ерөнхий сайд огцорвол Засгийн газар бүрэлдэхүүнээрээ огцорно"* гэж тус тус өөрчлөн найруулсан.

Өнөөдөр хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй 2010 оны 06 дугаар сарын 24-ний өдрийн Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3-д "*Нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэл нь төсвийн тусгай шаардлагыг энэ хуулийн 8 дугаар зүйлд зааснаас бусад шалтгаанаар хангаагүй нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 4-т заасны дагуу Засгийн газрыг огцруулах тухай санал гаргах үндэслэл болно."* гэж заасан. Тус заалтын Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 4-т гэсэн хэсэг 2019 оны Үндсэн хуулийн өөрчлөлтөөр хасагдсан бөгөөд тус заалтыг Үндсэн хуульд нийцүүлэн өөрчлөлт оруулаагүй байна.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Далдугаар зүйлийн 1-д "Үндсэн хуульд хууль, зарлиг, төрийн байгууллагын бусад шийдвэр, нийт байгууллага, иргэний үйл ажиллагаа бүрнээ нийцсэн байвал зохино" гэж заасны дагуу Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3 дах хэсгийг Үндсэн хуульд нийцүүлэх шаардлагатай.

1.2 Практик шаардлага

2019 оны Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтөөр"...Засгийн газар танхимын зарчмаар тогтвортой ажиллах, Ерөнхий сайд Засгийн газрын үйл ажиллааг Улсын Их Хурлын өмнө биечлэн хариуцах нөхцөл бүрдэв. Нөгөө талаар Засгийн газраа тогтвортой ажиллуулах Улсын Их Хурлын хариуцлагыг нэмэгдүүлнэ."[1] гэж Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтийн зорилтыг тодорхойлсон бөгөөд Засгийн газрын хариуцлагын асуудлыг Үндсэн хуульд нийцүүлэн холбогдох хууль тогтоомжид өөрчлөлт оруулах шаардлагатай байна. Үндсэн хуулийн Гучин наймдугаар зүйлийн 2 дах хэсгийн 2-д "шинжлэх ухаан, технологийн нэгдсэн бодлого, улсын эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн үндсэн чиглэл, улсын төсөв, зээл, санхүүгийн төлөвлөгөөг боловсруулж Улсын Их Хуралд өргөж, гарсан шийдвэрийг биелүүлэх;" бүрэн эрхийг Засгийн газар хэрэгжүүлэхээр тусгасан. Засгийн газар энэ зүйлд заасан улсын төсөвтэй холбоотой бүрэн эрхээ хариуцлагатай байх зарчмыг баримтлан Төсвийн тухай хуульд заасан зарчим, тусгай шаардлагад нийцүүлэн хэрэгжүүлэх бөгөөд хариуцлага алдсан тохиолдолд Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлд зааснаар хариуцлага хүлээлгэх үндэслэл болно. Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3 дах хэсэгт "*Дөчин гуравдугаар зүйлийн 4-т* гэснийг Үндсэн хуульд нийцүүлж өөрчлөөгүй тохиолдолд мөн хуулийн Засгийн газрыг огцруулах санал гаргах заалтыг хэрэглэх боломжгүй юм.

Улсын төсөв нь ард түмний орлого, төрийн нийтийн өмчөөс эх үүсвэртэй учир түүний гүйцэтгэлийг хянах, дүгнэх, сахилга бат алдсан, хуульд заасан хязгаарлалт, зарчмыг хэрэгжүүлээгүй тохиолдолд Ерөнхий сайдад хариуцлага тооцох нь төрийн эрх барих дээд байгууллага Улсын Их Хурлын онцгой бүрэн эрхэд хамаарах тул Улсын Их Хурал Засгийн газрыг огцруулах саналыг албан ёсоор гаргах хуулийг

[1] Монгол Улсын Их Хурлын Тамгын газар, Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлт товч танилцуулга 86 дах тал, 2021 он, Соёомбо Принтинг ХХК, Улаанбаатар

практикт хэрэгжих, хэрэглэх боломжтой байхаар өөрчлөн найруулах төсөл боловсрууллаа.

Хоёр. Хуулийн төслийн зорилго, ерөнхий бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

Энэхүү хуулийн төслийн зорилго нь 2019 онд батлагдсан Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтөд хууль тогтоомжийг нийцүүлэх, хэрэгжилтийг хангахад оршино.

Хуулийн төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.5.3 дах хэсэгт заасны дагуу хуульд өөрчлөлт оруулах төсөл хэлбэрээр боловсруулах бөгөөд төсөлд өөрчлөн найруулах заалтыг тусгана. Хуулийн төсөл нь 2 зүйлээс бүрдэх бөгөөд 1 дүгээр зүйлд хуульд Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах, 2 дугаар зүйлд дагаж мөрдөх хугацааг тусгана.

Гурав. Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсэж болох нийгэм, эдийн засаг, хууль зүйн үр дагавар, хүрэх үр дүн, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний тухай

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах хуулийн төсөл батлагдсанаар Үндсэн хуульд бусад хууль нийцсэн байх Үндсэн хуулийн зарчим хангагдахаас гадна өөрчлөлт оруулж буй заалт нь практикт хэрэгжих боломж бүрдэж, Засгийн газрын хариуцлагыг нэмэгдүүлнэ.

Хуулийн төсөл батлагдсанаар төрийн байгууллагад төсвийн дарамт учруулахгүй ба Улсын төсвийн зардал нэмэгдэх зэрэг эдийн засгийн сөрөг үр дагавар гарахгүй болно. Иймд Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 1.4 дэх хэсэгт заасан хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан гарах зардлын тооцоо хийх шаардлагагүй.

Дөрөв.Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ болон бусад хуультай уялдсан байдал, уг хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан шинээр боловсруулах буюу нэмэлт оруулах, хүчингүй болсонд тооцох тухай

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээ болон бусад хуультай нийцүүлэн боловсруулах бөгөөд хуулийн төсөлтэй холбогдуулан бусад хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болгох шаардлага үүсэхгүй болно.

-----o0o-----

ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд
өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл

Монгол Улсын Үндсэн хуульд 2019 оны 11 дүгээр сарын 14-ний өдөр оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөөр гүйцэтгэх эрх мэдлийн хариуцлагыг нэмэгдүүлэх, тогтвортой байдлыг хангах зорилтын хүрээнд Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлд заасан Ерөнхий сайдыг огцруулах журмыг бүхэлд нь өөрчлөн найруулж 4 хэсэгтэй байсныг 2 хэсэгтэй болгон өөрчилсөн.

Тус өөрчлөлтөөр 1992 оны Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 3, 4 дэх хэсгүүдийг хасаж, өмнөх 43.4 дэх хэсгийн "Улсын Их Хурлын гишүүдийн дөрөвний нэгээс доошгүй нь Засгийн газрыг огцруулах тухай саналыг албан ёсоор тавьбал Улсын Их Хурал хэлэлцэн шийдвэрлэнэ." гэснийг Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтийн 43.1 дэх хэсэгт багтаан өөрчлөн найруулсан.

Өнөөдөр хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй 2010 оны 06 дугаар сарын 24-ний өдөр батлагдсан Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3-д "*Нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэл нь төсвийн тусгай шаардлагыг энэ хуулийн 8 дугаар зүйлд зааснаас бусад шалтгаанаар хангаагүй нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 4-т заасны дагуу Засгийн газрыг огцруулах тухай санал гаргах үндэслэл болно.*" гэж заасан. Тус заалтын Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 4-т гэсэн хэсэг өнөөдөр Үндсэн хуульд байхгүй бөгөөд тус заалтыг Үндсэн хуульд нийцүүлэн өөрчлөөгүй тохиолдолд нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэлтэй холбогдуулан Засгийн газрыг огцруулах санал гаргах заалтыг хэрэглэх боломжгүй юм.

Улсын төсөв нь ард түмний орлого, төрийн нийтийн өмчөөс эх үүсвэртэй учир түүний гүйцэтгэлийг хянах, дүгнэх, сахилга бат алдах, хуульд заасан хязгаарлалт, зарчмыг хэрэгжүүлээгүй тохиолдолд Ерөнхий сайдад хариуцлага тооцох нь төрийн эрх барих дээд байгууллага Улсын Их Хурлын онцгой бүрэн эрхэд хамаарах тул Улсын Их Хурал Засгийн газрыг огцруулах саналыг албан ёсоор гаргах Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн хариуцлагын заалтыг практикт хэрэгжих, хэрэглэх боломжтой байхаар өөрчлөлт оруулах шаардлагатай.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Далдугаар зүйлийн 1-д "Үндсэн хуульд хууль, зарлиг, төрийн байгууллагын бусад шийдвэр, нийт байгууллага, иргэний үйл ажиллагаа бүрнээ нийцсэн байвал зохино" гэж заасны дагуу Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3 дах хэсгийг Үндсэн хуульд нийцүүлэн өөрчлөлт оруулахаар хуулийн төсөл боловсруулаа.

Хуулийн төсөл батлагдсанаар Үндсэн хуульд бусад хууль нийцсэн байх Үндсэн хуулийн зарчим хангагдахаас гадна өөрчлөлт оруулж буй заалтын практикт хэрэгжих боломж бүрдсэнээр, Засгийн газрын хариуцлагыг нэмэгдүүлэх ач холбогдолтой юм.

----o0o----

ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАНИЛЦУУЛГА

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд
өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл

Монгол Улсын Үндсэн хуульд 2019 оны 11 дүгээр сарын 14-ний өдөр оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөөр гүйцэтгэх эрх мэдлийн хариуцлагыг нэмэгдүүлэх, тогтвортой байдлыг хангах зорилтын хүрээнд Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлд заасан Ерөнхий сайдыг огцруулах журмыг бүхэлд нь өөрчлөн найруулж 4 хэсэгтэй байсныг 2 хэсэгтэй болгон өөрчилсөн.

Үндсэн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан хэсэг;

1992 оны Үндсэн хуулийн анхны эх	2019 онд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлт
Дөчин гуравдугаар зүйл 1. Засгийн газар бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх боломжгүй гэж үзвэл хугацаа дуусахаас өмнө огцрох тухайгаа Ерөнхий сайд Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлж болно. 2. Ерөнхий сайд, эсхүл Засгийн газрын гишүүдийн тэн хагас нь нэгэн зэрэг огцорвол Засгийн газар бүрэлдэхүүнээрээ огцорно. 3. Улсын Их Хурал Засгийн газрыг огцруулах тухай өөрөө санаачилсан болон Ерөнхийлөгчийн санал, Ерөнхий сайдын мэдэгдлийг хүлээн авснаас хойш арван тав хоногийн дотор Засгийн газрыг огцруулах эсэхийг хэлэлцэн шийдвэрлэнэ. 4. Улсын Их Хурлын гишүүдийн дөрөвний нэгээс доошгүй нь Засгийн газрыг огцруулах тухай саналыг албан ёсоор тавьбал Улсын Их Хурал хэлэлцэн шийдвэрлэнэ.	Дөчин гуравдугаар зүйл 1.Улсын Их Хурлын гишүүдийн дөрөвний нэгээс доошгүй нь Ерөнхий сайдыг огцруулах саналыг албан ёсоор тавибал Улсын Их Хурал гурав хоногийн дараа хэлэлцэж эхлэн арав хоногийн дотор шийдвэрлэнэ. Улсын Их Хурлын нийт гишүүний олонхи уг саналыг дэмжсэн бол Ерөнхий сайдыг огцруулах тухай Улсын Их Хурлын тогтоол баталсанд тооцож, шинэ Ерөнхий сайдыг гуч хоногийн дотор томилно. 2.Ерөнхий сайд огцорвол Засгийн газар бүрэлдэхүүнээрээ огцорно.

Өнөөдөр хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй 2010 оны 06 дугаар сарын 24-ний өдөр батлагдсан Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3-д "*Нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэл нь төсвийн тусгай шаардлагыг энэ хуулийн 8 дугаар зүйлд зааснаас бусад шалтгаанаар хангаагүй нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 4-т заасны дагуу Засгийн газрыг огцруулах тухай санал гаргах үндэслэл болно.*" гэж заасан. Тус заалтын Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 4-т гэсэн хэсэг 2019 оны Үндсэн хуулийн өөрчлөлтөөр хасагдсан бөгөөд тус заалтыг Үндсэн хуульд нийцүүлэн өөрчлөлт оруулаагүй байна.

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 1.1-д "Энэ хуулийн зорилт нь нэгдсэн төсвийн тогтвортой байдлыг хангахад чиглэсэн төсвийн удирдлагын

зарчим, төсвийн тусгай шаардлагыг тогтоох, хэрэгжүүлэх, түүнд хяналт тавихад төрийн байгууллагын эрх, үүрэг, хариуцлагыг тодорхойлох, ...холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино." гэж заасан. Мөн хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3 дах хэсэгт "Нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэл нь төсвийн тусгай шаардлагыг энэ хуулийн 8 дугаар зүйлд зааснаас бусад шалтгаанаар хангаагүй нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 4-т заасны дагуу Засгийн газрыг огцруулах тухай санал гаргах үндэслэл болно." гэж Засгийн газарт хариуцлага хүлээлгэх үндэслэл, эрх зүйн суурийг бүрдүүлсэн.

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд өнгөрсөн хугацаанд 22 удаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан байх ба 2015 оны 02 дугаар сарын 18-ны өдрийн нэмэлт, өөрчлөлтөөр 18 дугаар зүйлийн 18.3 дах хэсгийн "8.1-д зааснаас" гэснийг "8 дугаар зүйлд зааснаас" гэж өөрчлөн найруулж нэг удаа өөрчлөлт оруулсан байна. Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан Нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэлтэй холбогдуулан Засгийн газрыг огцруулах санал гаргах хуулийн үзэл баримтлал, тухайн зүйлийн зорилго, агуулга өөрчлөгдөөгүй байна.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Далдугаар зүйлийн 1-д "Үндсэн хуульд хууль, зарлиг, төрийн байгууллагын бусад шийдвэр, нийт байгууллага, иргэний үйл ажиллагаа бүрнээ нийцсэн байвал зохино" гэж заасны дагуу Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3 дах хэсгийг Үндсэн хуульд нийцүүлэх зорилгоор тус зүйлийн Үндсэн хуулийн "Дөчин гуравдугаар зүйлийн 4-т" гэснийг "Дөчин гуравдугаар зүйлийн 1-д" гэж өөрчлөн найруулах шаардлагатай байна.

Хуулийн төсөл батлагдсанаар Үндсэн хуульд бусад хууль нийцсэн байх Үндсэн хуулийн зарчим хангагдахаас гадна өөрчлөлт оруулж буй заалтын практикт хэрэгжих боломж бүрдсэнээр, Засгийн газрын хариуцлагыг нэмэгдүүлэх ач холбогдолтой юм.

-----o0o-----

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Дашцэрэнгийн ЭНХТҮВШИН

14201 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг,
Жанжин Д.Сүхбаатарын талбай 1, Төрийн ордон
Утас: 26-27-71, Факс: 32-70-16
E-mail: enkhtuvshin@parliament.mn
http://www.parliament.mn

2026.10.27 № УИХ-03/11992

танай _____-ны № _____-т

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ДАРГА САНДАГИЙН БЯМБАЦОГТ
ТАНАА

Хуулийн төсөл өргөн мэдүүлэх тухай

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин зургадугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.1 дэх заалт, Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1 дэх хэсэгт заасан бүрэн эрхийнхээ хүрээнд Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг санаачлан боловсруулж, Монгол Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлж байна.

Хуулийн төслийг Монгол Улсын Их Хурлын Байнгын хорооны болон нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлж өгнө үү.

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ГИШҮҮН Д.ЭНХТҮВШИН

Б.ЖАРГАЛАН

00000472

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Дашцэрэнгийн ЭНХТҮВШИН

14201 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг,
Жанжин Д.Сүхбаатарын талбай 1, Төрийн ордон
Утас: 26-27-71, Факс: 32-70-16
E-mail: enkhtuvshin@parliament.mn
http://www.parliament.mn

2026.10.02 № УИХ-03/10825

танай _____-ны № _____-т

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ЕРӨНХИЙ
НАРИЙН БИЧГИЙН ДАРГА
Л.ӨЛЗИЙСАЙХАН ТАНАА

Хуулийн төсөл өргөн мэдүүлэх
тов тогтоолгох тухай

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин зургадугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.1 дэх хэсэг, Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1 дэх хэсэгт заасан бүрэн эрхийнхээ хүрээнд Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсруулласан.

Төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 41 дүгээр зүйлд заасны дагуу хянан үзэж, Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх тов тогтоож өгнө үү.

Хуулийн төсөл, үзэл баримтлал, товч болон дэлгэрэнгүй танилцуулга болон холбогдох материалыг хавсаргав.

Хавсралт 33 хуудас.

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН Д.ЭНХТҮВШИН

00000462

МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЙ САЙД
НЯМ-ОСОРЫН УЧРАЛ ТАНАА

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Дашпэрэнгийн ЭНХТҮВШИН

14201 Улаанбаатар хот Сүхбаатар дүүрэг
Жанжин Д.Сүхбаатарын талбай 1 Төрийн ордон
Утас: 26-27-71, Факс: 32-70-16
E-mail: enkhtuvshin@parliament.mn
http://www.parliament.mn

2026.08.21 № УИХ-03/9232

танай _____-ны № _____-т

Хуулийн төсөлд санал авах тухай

Улсын Их Хурлын гишүүн Д.Энхтүвшин миний бие Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл боловсруулсан бөгөөд Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1 дэх хэсэгт заасны дагуу хуулийн төсөлд Засгийн газрын санал, дүгнэлтийг авахаар хүргүүлж байна.

Хуулийн төслийн үзэл баримтлал, хуульд өөрчлөлт оруулах хуулийн төсөл, урьдчилан тандан судалсан судалгааны тайлан, төслийн үр нөлөөний үнэлгээ болон холбогдох бусад материалыг хавсаргав.

Хавсралт 31 хуудастай.

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН Д.ЭНХТҮВШИН

00000426

БАТЛАВ.

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН Д.ЭНХТҮВШИН

ТӨСВИЙН ТОГТВОРТОЙ БАЙДЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ

2026 оны 08 дугаар сарын 21-ний өдөр

Нэг. Хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл шаардлага

1.1 Хууль зүйн үндэслэл

Монгол Улсын Үндсэн хуульд 2019 оны 11 дүгээр сарын 14-ний өдөр оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөөр гүйцэтгэх эрх мэдлийн хариуцлагыг нэмэгдүүлэх, тогтвортой байдлыг хангах зорилтын хүрээнд Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлд заасан Ерөнхий сайдыг огцруулах журмыг бүхэлд нь өөрчлөн найруулж 4 хэсэгтэй байсныг 2 хэсэгтэй болгон өөрчилсөн.

Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлт;

1992 оны Үндсэн хуулийн анхны эх	2019 онд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлт
Дөчин гуравдугаар зүйл 1. Засгийн газар бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх боломжгүй гэж үзвэл хугацаа дуусахаас өмнө огцрох тухайгаа Ерөнхий сайд Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлж болно. 2. Ерөнхий сайд, эсхүл Засгийн газрын гишүүдийн тэн хагас нь нэгэн зэрэг огцорвол Засгийн газар бүрэлдэхүүнээрээ огцорно. 3. Улсын Их Хурал Засгийн газрыг огцруулах тухай өөрөө санаачилсан болон Ерөнхийлөгчийн санал, Ерөнхий сайдын мэдэгдлийг хүлээн авснаас хойш арван тав хоногийн дотор Засгийн газрыг огцруулах эсэхийг хэлэлцэн шийдвэрлэнэ. 4. Улсын Их Хурлын гишүүдийн дөрөвний нэгээс доошгүй нь Засгийн газрыг огцруулах тухай саналыг албан ёсоор тавьбал Улсын Их Хурал хэлэлцэн шийдвэрлэнэ.	Дөчин гуравдугаар зүйл 1.Улсын Их Хурлын гишүүдийн дөрөвний нэгээс доошгүй нь Ерөнхий сайдыг огцруулах саналыг албан ёсоор тавибал Улсын Их Хурал гурав хоногийн дараа хэлэлцэж эхлэн арав хоногийн дотор шийдвэрлэнэ. Улсын Их Хурлын нийт гишүүний олонхи уг саналыг дэмжсэн бол Ерөнхий сайдыг огцруулах тухай Улсын Их Хурлын тогтоол баталсанд тооцож, шинэ Ерөнхий сайдыг гуч хоногийн дотор томилно. 2.Ерөнхий сайд огцорвол Засгийн газар бүрэлдэхүүнээрээ огцорно.

Тус өөрчлөлтөөр 1992 оны Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 3, 4 дэх хэсгийг хасаж, 43.1 дэх хэсгийг *“Улсын Их Хурлын гишүүдийн дөрөвний нэгээс доошгүй нь Ерөнхий сайдыг огцруулах саналыг албан ёсоор тавибал Улсын Их Хурал гурав хоногийн дараа хэлэлцэж эхлэн арав хоногийн дотор шийдвэрлэнэ.*

Улсын Их Хурлын нийт гишүүний олонхи уг саналыг дэмжсэн бол Ерөнхий сайдыг огцруулах тухай Улсын Их Хурлын тогтоол баталсанд тооцож, шинэ Ерөнхий сайдыг гуч хоногийн дотор томилно." гэж, 2 дах хэсгийг "*Ерөнхий сайд огцорвол Засгийн газар бүрэлдэхүүнээрээ огцорно"* гэж тус тус өөрчлөн найруулсан.

Өнөөдөр хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй 2010 оны 06 дугаар сарын 24-ний өдрийн Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3-д "*Нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэл нь төсвийн тусгай шаардлагыг энэ хуулийн 8 дугаар зүйлд зааснаас бусад шалтгаанаар хангаагүй нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 4-т заасны дагуу Засгийн газрыг огцруулах тухай санал гаргах үндэслэл болно."* гэж заасан. Тус заалтын Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 4-т гэсэн хэсэг 2019 оны Үндсэн хуулийн өөрчлөлтөөр хасагдсан бөгөөд тус заалтыг Үндсэн хуульд нийцүүлэн өөрчлөлт оруулаагүй байна.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Далдугаар зүйлийн 1-д "Үндсэн хуульд хууль, зарлиг, төрийн байгууллагын бусад шийдвэр, нийт байгууллага, иргэний үйл ажиллагаа бүрнээ нийцсэн байвал зохино" гэж заасны дагуу Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3 дах хэсгийг Үндсэн хуульд нийцүүлэх шаардлагатай.

1.2 Практик шаардлага

2019 оны Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтөөр"...Засгийн газар танхимын зарчмаар тогтвортой ажиллах, Ерөнхий сайд Засгийн газрын үйл ажиллааг Улсын Их Хурлын өмнө биечлэн хариуцах нөхцөл бүрдэв. Нөгөө талаар Засгийн газраа тогтвортой ажиллуулах Улсын Их Хурлын хариуцлагыг нэмэгдүүлнэ."[1] гэж Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтийн зорилтыг тодорхойлсон бөгөөд Засгийн газрын хариуцлагын асуудлыг Үндсэн хуульд нийцүүлэн холбогдох хууль тогтоомжид өөрчлөлт оруулах шаардлагатай байна. Үндсэн хуулийн Гучин наймдугаар зүйлийн 2 дах хэсгийн 2-д "шинжлэх ухаан, технологийн нэгдсэн бодлого, улсын эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн үндсэн чиглэл, улсын төсөв, зээл, санхүүгийн төлөвлөгөөг боловсруулж Улсын Их Хуралд өргөж, гарсан шийдвэрийг биелүүлэх;" бүрэн эрхийг Засгийн газар хэрэгжүүлэхээр тусгасан. Засгийн газар энэ зүйлд заасан улсын төсөвтэй холбоотой бүрэн эрхээ хариуцлагатай байх зарчмыг баримтлан Төсвийн тухай хуульд заасан зарчим, тусгай шаардлагад нийцүүлэн хэрэгжүүлэх бөгөөд хариуцлага алдсан тохиолдолд Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлд зааснаар хариуцлага хүлээлгэх үндэслэл болно. Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3 дах хэсэгт "*Дөчин гуравдугаар зүйлийн 4-т* гэснийг Үндсэн хуульд нийцүүлж өөрчлөөгүй тохиолдолд мөн хуулийн Засгийн газрыг огцруулах санал гаргах заалтыг хэрэглэх боломжгүй юм.

Улсын төсөв нь ард түмний орлого, төрийн нийтийн өмчөөс эх үүсвэртэй учир түүний гүйцэтгэлийг хянах, дүгнэх, сахилга бат алдсан, хуульд заасан хязгаарлалт, зарчмыг хэрэгжүүлээгүй тохиолдолд Ерөнхий сайдад хариуцлага тооцох нь төрийн эрх барих дээд байгууллага Улсын Их Хурлын онцгой бүрэн эрхэд хамаарах тул Улсын Их Хурал Засгийн газрыг огцруулах саналыг албан ёсоор гаргах хуулийг

[1] Монгол Улсын Их Хурлын Тамгын газар, Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлт товч танилцуулга 86 дах тал, 2021 он, Соёомбо Принтинг ХХК, Улаанбаатар

практикт хэрэгжих, хэрэглэх боломжтой байхаар өөрчлөн найруулах төсөл боловсрууллаа.

Хоёр. Хуулийн төслийн зорилго, ерөнхий бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

Энэхүү хуулийн төслийн зорилго нь 2019 онд батлагдсан Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтөд хууль тогтоомжийг нийцүүлэх, хэрэгжилтийг хангахад оршино.

Хуулийн төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.5.3 дах хэсэгт заасны дагуу хуульд өөрчлөлт оруулах төсөл хэлбэрээр боловсруулах бөгөөд төсөлд өөрчлөн найруулах заалтыг тусгана. Хуулийн төсөл нь 2 зүйлээс бүрдэх бөгөөд 1 дүгээр зүйлд хуульд Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах, 2 дугаар зүйлд дагаж мөрдөх хугацааг тусгана.

Гурав. Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсэж болох нийгэм, эдийн засаг, хууль зүйн үр дагавар, хүрэх үр дүн, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний тухай

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах хуулийн төсөл батлагдсанаар Үндсэн хуульд бусад хууль нийцсэн байх Үндсэн хуулийн зарчим хангагдахаас гадна өөрчлөлт оруулж буй заалт нь практикт хэрэгжих боломж бүрдэж, Засгийн газрын хариуцлагыг нэмэгдүүлнэ.

Хуулийн төсөл батлагдсанаар төрийн байгууллагад төсвийн дарамт учруулахгүй ба Улсын төсвийн зардал нэмэгдэх зэрэг эдийн засгийн сөрөг үр дагавар гарахгүй болно. Иймд Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 1.4 дэх хэсэгт заасан хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан гарах зардлын тооцоо хийх шаардлагагүй.

Дөрөв.Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ болон бусад хуультай уялдсан байдал, уг хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан шинээр боловсруулах буюу нэмэлт оруулах, хүчингүй болсонд тооцох тухай

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээ болон бусад хуультай нийцүүлэн боловсруулах бөгөөд хуулийн төсөлтэй холбогдуулан бусад хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болгох шаардлага үүсэхгүй болно.

-----o0o-----

ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд
өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл

Монгол Улсын Үндсэн хуульд 2019 оны 11 дүгээр сарын 14-ний өдөр оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөөр гүйцэтгэх эрх мэдлийн хариуцлагыг нэмэгдүүлэх, тогтвортой байдлыг хангах зорилтын хүрээнд Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлд заасан Ерөнхий сайдыг огцруулах журмыг бүхэлд нь өөрчлөн найруулж 4 хэсэгтэй байсныг 2 хэсэгтэй болгон өөрчилсөн.

Тус өөрчлөлтөөр 1992 оны Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 3, 4 дэх хэсгүүдийг хасаж, өмнөх 43.4 дэх хэсгийн "Улсын Их Хурлын гишүүдийн дөрөвний нэгээс доошгүй нь Засгийн газрыг огцруулах тухай саналыг албан ёсоор тавьбал Улсын Их Хурал хэлэлцэн шийдвэрлэнэ." гэснийг Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтийн 43.1 дэх хэсэгт багтаан өөрчлөн найруулсан.

Өнөөдөр хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй 2010 оны 06 дугаар сарын 24-ний өдөр батлагдсан Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3-д "*Нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэл нь төсвийн тусгай шаардлагыг энэ хуулийн 8 дугаар зүйлд зааснаас бусад шалтгаанаар хангаагүй нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 4-т заасны дагуу Засгийн газрыг огцруулах тухай санал гаргах үндэслэл болно.*" гэж заасан. Тус заалтын Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 4-т гэсэн хэсэг өнөөдөр Үндсэн хуульд байхгүй бөгөөд тус заалтыг Үндсэн хуульд нийцүүлэн өөрчлөөгүй тохиолдолд нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэлтэй холбогдуулан Засгийн газрыг огцруулах санал гаргах заалтыг хэрэглэх боломжгүй юм.

Улсын төсөв нь ард түмний орлого, төрийн нийтийн өмчөөс эх үүсвэртэй учир түүний гүйцэтгэлийг хянах, дүгнэх, сахилга бат алдах, хуульд заасан хязгаарлалт, зарчмыг хэрэгжүүлээгүй тохиолдолд Ерөнхий сайдад хариуцлага тооцох нь төрийн эрх барих дээд байгууллага Улсын Их Хурлын онцгой бүрэн эрхэд хамаарах тул Улсын Их Хурал Засгийн газрыг огцруулах саналыг албан ёсоор гаргах Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн хариуцлагын заалтыг практикт хэрэгжих, хэрэглэх боломжтой байхаар өөрчлөлт оруулах шаардлагатай.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Далдугаар зүйлийн 1-д "Үндсэн хуульд хууль, зарлиг, төрийн байгууллагын бусад шийдвэр, нийт байгууллага, иргэний үйл ажиллагаа бүрнээ нийцсэн байвал зохино" гэж заасны дагуу Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3 дах хэсгийг Үндсэн хуульд нийцүүлэн өөрчлөлт оруулахаар хуулийн төсөл боловсруулаа.

Хуулийн төсөл батлагдсанаар Үндсэн хуульд бусад хууль нийцсэн байх Үндсэн хуулийн зарчим хангагдахаас гадна өөрчлөлт оруулж буй заалтын практикт хэрэгжих боломж бүрдсэнээр, Засгийн газрын хариуцлагыг нэмэгдүүлэх ач холбогдолтой юм.

----o0o----

ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАНИЛЦУУЛГА

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд
өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл

Монгол Улсын Үндсэн хуульд 2019 оны 11 дүгээр сарын 14-ний өдөр оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөөр гүйцэтгэх эрх мэдлийн хариуцлагыг нэмэгдүүлэх, тогтвортой байдлыг хангах зорилтын хүрээнд Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлд заасан Ерөнхий сайдыг огцруулах журмыг бүхэлд нь өөрчлөн найруулж 4 хэсэгтэй байсныг 2 хэсэгтэй болгон өөрчилсөн.

Үндсэн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан хэсэг;

1992 оны Үндсэн хуулийн анхны эх	2019 онд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлт
Дөчин гуравдугаар зүйл 1. Засгийн газар бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх боломжгүй гэж үзвэл хугацаа дуусахаас өмнө огцрох тухайгаа Ерөнхий сайд Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлж болно. 2. Ерөнхий сайд, эсхүл Засгийн газрын гишүүдийн тэн хагас нь нэгэн зэрэг огцорвол Засгийн газар бүрэлдэхүүнээрээ огцорно. 3. Улсын Их Хурал Засгийн газрыг огцруулах тухай өөрөө санаачилсан болон Ерөнхийлөгчийн санал, Ерөнхий сайдын мэдэгдлийг хүлээн авснаас хойш арван тав хоногийн дотор Засгийн газрыг огцруулах эсэхийг хэлэлцэн шийдвэрлэнэ. 4. Улсын Их Хурлын гишүүдийн дөрөвний нэгээс доошгүй нь Засгийн газрыг огцруулах тухай саналыг албан ёсоор тавьбал Улсын Их Хурал хэлэлцэн шийдвэрлэнэ.	Дөчин гуравдугаар зүйл 1.Улсын Их Хурлын гишүүдийн дөрөвний нэгээс доошгүй нь Ерөнхий сайдыг огцруулах саналыг албан ёсоор тавибал Улсын Их Хурал гурав хоногийн дараа хэлэлцэж эхлэн арав хоногийн дотор шийдвэрлэнэ. Улсын Их Хурлын нийт гишүүний олонхи уг саналыг дэмжсэн бол Ерөнхий сайдыг огцруулах тухай Улсын Их Хурлын тогтоол баталсанд тооцож, шинэ Ерөнхий сайдыг гуч хоногийн дотор томилно. 2.Ерөнхий сайд огцорвол Засгийн газар бүрэлдэхүүнээрээ огцорно.

Өнөөдөр хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй 2010 оны 06 дугаар сарын 24-ний өдөр батлагдсан Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3-д "*Нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэл нь төсвийн тусгай шаардлагыг энэ хуулийн 8 дугаар зүйлд зааснаас бусад шалтгаанаар хангаагүй нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 4-т заасны дагуу Засгийн газрыг огцруулах тухай санал гаргах үндэслэл болно.*" гэж заасан. Тус заалтын Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 4-т гэсэн хэсэг 2019 оны Үндсэн хуулийн өөрчлөлтөөр хасагдсан бөгөөд тус заалтыг Үндсэн хуульд нийцүүлэн өөрчлөлт оруулаагүй байна.

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 1.1-д "Энэ хуулийн зорилт нь нэгдсэн төсвийн тогтвортой байдлыг хангахад чиглэсэн төсвийн удирдлагын

зарчим, төсвийн тусгай шаардлагыг тогтоох, хэрэгжүүлэх, түүнд хяналт тавихад төрийн байгууллагын эрх, үүрэг, хариуцлагыг тодорхойлох, ...холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино." гэж заасан. Мөн хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3 дах хэсэгт "Нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэл нь төсвийн тусгай шаардлагыг энэ хуулийн 8 дугаар зүйлд зааснаас бусад шалтгаанаар хангаагүй нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 4-т заасны дагуу Засгийн газрыг огцруулах тухай санал гаргах үндэслэл болно." гэж Засгийн газарт хариуцлага хүлээлгэх үндэслэл, эрх зүйн суурийг бүрдүүлсэн.

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд өнгөрсөн хугацаанд 22 удаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан байх ба 2015 оны 02 дугаар сарын 18-ны өдрийн нэмэлт, өөрчлөлтөөр 18 дугаар зүйлийн 18.3 дах хэсгийн "8.1-д зааснаас" гэснийг "8 дугаар зүйлд зааснаас" гэж өөрчлөн найруулж нэг удаа өөрчлөлт оруулсан байна. Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан Нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэлтэй холбогдуулан Засгийн газрыг огцруулах санал гаргах хуулийн үзэл баримтлал, тухайн зүйлийн зорилго, агуулга өөрчлөгдөөгүй байна.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Далдугаар зүйлийн 1-д "Үндсэн хуульд хууль, зарлиг, төрийн байгууллагын бусад шийдвэр, нийт байгууллага, иргэний үйл ажиллагаа бүрнээ нийцсэн байвал зохино" гэж заасны дагуу Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3 дах хэсгийг Үндсэн хуульд нийцүүлэх зорилгоор тус зүйлийн Үндсэн хуулийн "Дөчин гуравдугаар зүйлийн 4-т" гэснийг "Дөчин гуравдугаар зүйлийн 1-д" гэж өөрчлөн найруулах шаардлагатай байна.

Хуулийн төсөл батлагдсанаар Үндсэн хуульд бусад хууль нийцсэн байх Үндсэн хуулийн зарчим хангагдахаас гадна өөрчлөлт оруулж буй заалтын практикт хэрэгжих боломж бүрдсэнээр, Засгийн газрын хариуцлагыг нэмэгдүүлэх ач холбогдолтой юм.

-----o0o-----

Төсөл

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2026 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ТӨСВИЙН ТОГТВОРТОЙ БАЙДЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3 дахь хэсгийг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

“18.3.Нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэл нь төсвийн тусгай шаардлагыг энэ хуулийн 8 дугаар зүйлд зааснаас бусад шалтгаанаар хангаагүй нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 1-д заасны дагуу Засгийн газрыг огцруулах тухай санал гаргах үндэслэл болно.”

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг 2026 оны ... дугаар сарын ... -ны өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

ТӨСВИЙН ТОГТВОРТОЙ БАЙДЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ХЭРЭГЦЭЭ, ШААРДЛАГЫГ УРЬДЧИЛАН ТАНДАН СУДАЛСАН ТАЙЛАН

Улаанбаатар хот

2026 он

АГУУЛГА:

НЭГ. ЕРӨНХИЙ ЗҮЙЛ

ХОЁР. АСУУДАЛД ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ ХИЙХ

2.1. Асуудлыг тодорхойлж шийдвэрлэх гэж байгаа тухайн асуудлын мөн чанар, цар хүрээг тогтоох
2.2. Тухайн асуудлаар эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөж байгаа нийгмийн бүлэг, иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллага, бусад этгээдийг тодорхойлох
2.3. Тухайн асуудал үүссэн шалтгаан, нөхцөлийг тодорхойлох

ГУРАВ. АСУУДЛЫГ ШИЙДВЭРЛЭХ ЗОРИЛГЫГ ТОМЬЁОЛОХ

ДӨРӨВ. АСУУДЛЫГ ЗОХИЦУУЛАХ ХУВИЛБАРЫГ ТОГТООЖ, ЭЕРЭГ БОЛОН СӨРӨГ ТАЛЫГ ХАРЬЦУУЛАХ

ТАВ. ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ХУВИЛБАРЫН ҮР НӨЛӨӨГ ТАНДАН СУДАЛСАН БАЙДАЛ

5.1. Хүний эрхэд үзүүлэх үр нөлөөний тандан судалгаа
5.2. Эдийн засагт үзүүлэх үр нөлөөний тандан судалгаа
5.3. Нийгэмд үзүүлэх үр нөлөөний тандан судалгаа
5.4. Байгаль орчинд үзүүлэх үр нөлөөний тандан судалгаа

ЗУРГАА. ОЛОН УЛСЫН БОЛОН БУСАД УЛСЫН ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ХАРЬЦУУЛСАН СУДАЛГАА

ДОЛОО. ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ХУВИЛБАРУУДЫГ ХАРЬЦУУЛЖ ДҮГНЭЛТ, ЗӨВЛӨМЖ БОЛОВСРУУЛСАН БАЙДАЛ

7.1. Дүгнэлт, зөвлөмж

НЭГ. ЕРӨНХИЙ ЗҮЙЛ

Хууль тогтоомжийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах ажлын зорилт нь тодорхой асуудлыг шийдвэрлэх зохицуулалтын хувилбарыг тодорхойлж, уг асуудлыг шийдвэрлэх үр дүнтэй хувилбарыг хууль санаачлагчид санал болгоход оршино. "Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл" боловсруулах хэрэгцээ, шаардлагыг Хууль тогтоомжийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах аргачлал (цаашид Аргачлал гэх)-ын 2.1-д заасан аргачлалын дагуу хийж гүйцэтгэлээ.

Үүнд:

1. Асуудалд дүн шинжилгээ хийх,
2. Асуудлыг шийдвэрлэх зорилгыг томьёолсон байдал,
3. Асуудлыг зохицуулах хувилбар, эерэг сөрөг талыг харьцуулах,
4. Хувилбаруудын үр нөлөөг тандах,
5. Хувилбаруудыг харьцуулсан дүгнэлт.

ХОЁР. АСУУДАЛД ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ ХИЙХ

"Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах хуулийн төсөл"-ийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах ажлын хүрээнд Үндсэн хуулиудад оруулсан нэмэлт, өөрчлөлт үйл явц, дүгнэлт, сургамж,[1] Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийн төслийн тайлбар, холбогдох судалгаа, мэдээлэл, лавлагаа[2], Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлт товч танилцуулга[3] зэрэг ном бүтээлүүдийг ашигласнаас гадна Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийг Улсын Их Хурлын хуралдаанаар хэлэлцсэн тэмдэглэл болон бусад мэдээллийг цуглуулж тухайн асуудалд дүн шинжилгээ хийсэн болно.

2.1. Асуудлыг тодорхойлж шийдвэрлэх гэж байгаа тухайн асуудлын мөн чанар, цар хүрээг тогтоох;

Монгол Улсын Үндсэн хуульд 2019 оны 11 дүгээр сарын 14-ний өдөр оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөөр гүйцэтгэх эрх мэдлийн хариуцлагыг нэмэгдүүлэх, тогтвортой байдлыг хангах зорилтын хүрээнд Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлд заасан Ерөнхий сайдыг огцруулах журмыг бүхэлд нь өөрчлөн найруулж 4 хэсэгтэй байсныг 2 хэсэгтэй болгон өөрчилсөн.

Уг өөрчлөлтөөр 1992 оны Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 3, 4 дэх хэсгийг хассан бөгөөд тус зүйлийн 1 дэх хэсгийг "*Улсын Их Хурлын гишүүдийн дөрөвний нэгээс доошгүй нь Ерөнхий сайдыг огцруулах саналыг албан ёсоор тавибал Улсын Их Хурал гурав хоногийн дараа хэлэлцэж эхлэн арав хоногийн дотор шийдвэрлэнэ. Улсын Их Хурлын нийт гишүүний олонхи уг саналыг дэмжсэн бол Ерөнхий сайдыг огцруулах тухай Улсын Их Хурлын тогтоол баталсанд тооцож, шинэ Ерөнхий сайдыг гуч хоногийн дотор*

---

[1] Н.Лувсанжав, Ц.Товуусүрэн, Р.Хатанбаатар Үндсэн хуулиудад оруулсан нэмэлт, өөрчлөлт үйл явц, дүгнэлт, сургамж, (Улаанбаатар, 2025)

[2] Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Судалгаа, шинжилгээ, хяналт үнэлгээний хэлтсийн Судалгаа, мэдээлэл, лавлагааны алба Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийн төсөлтэй холбоотой судалгаа, мэдээлэл, лавлагаа (Улаанбаатар: GT Printing ХХК 2017)

[3] Монгол Улсын Их Хурлын Тамгын газар, Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт өөрчлөлт товч танилцуулга (Улаанбаатар: 2021 он, Соёомбо Принтинг ХХК)

томилно." гэж, 2 дах хэсгийг "*Ерөнхий сайд огцорвол Засгийн газар бүрэлдэхүүнээрээ огцорно"* гэж тус тус өөрчлөн найруулсан.

Өнөөдөр хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй 2010 оны 06 дугаар сарын 24-ний өдөр батлагдсан Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3-д "*Нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэл нь төсвийн тусгай шаардлагыг энэ хуулийн 8 дугаар зүйлд зааснаас бусад шалтгаанаар хангаагүй нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 4-т заасны дагуу Засгийн газрыг огцруулах тухай санал гаргах үндэслэл болно."* гэж заасан. Тус заалтын Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 4-т гэсэн хэсэг өнөөдөр Үндсэн хуульд байхгүй бөгөөд тус заалтыг 2019 оны Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтөд нийцүүлэн өөрчлөлт оруулаагүй байна.

2.2. Тухайн асуудлаар эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөж байгаа нийгмийн бүлэг, иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллага, бусад этгээдийг тодорхойлох

2019 онд батлагдсан Үндсэн хуулийн тус өөрчлөлтөөр "Засгийн газар өөрөө огцрох, Засгийн газрын гишүүдийн тэн хагас нь нэгэн зэрэг огцорвол Засгийн газар бүрэлдэхүүнээр огцрох, Ерөнхийлөгч Засгийн газрыг огцруулах санал тавих зохицуулалтыг хассан байна.[4] Харин улсын төсөв, түүний гүйцэтгэлтэй холбоотой хариуцлагын асуудал хөндөгдөөгүй.

Үндсэн хуулийн Гучин наймдугаар зүйлийн 2 дах хэсгийн 2-д заасны дагуу "шинжлэх ухаан, технологийн нэгдсэн бодлого, улсын эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн үндсэн чиглэл, улсын төсөв, зээл, санхүүгийн төлөвлөгөөг боловсруулж Улсын Их Хуралд өргөж, гарсан шийдвэрийг биелүүлэх;" бүрэн эрхийг Засгийн газар хэрэгжүүлэхээр тусгасан.

Улсын төсөв нь ард түмний орлого, төрийн нийтийн өмчөөс эх үүсвэртэй учир түүний гүйцэтгэлийг хянах, дүгнэх, хариуцлага тооцох эрх иргэдээс мандат авч сонгогдсон ард түмний төлөөллийн дээд байгууллагад хадгалагддаг.

Улсын Их Хурал энэхүү эрхээ Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3 дах хэсэгт заасны дагуу хэрэгжүүлэх бөгөөд тус заалтыг 2019 оны Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтөд нийцүүлэн өөрчилж, Улсын Их Хурлын төсвийн гүйцэтгэлтэй холбогдуулан хэрэгжүүлэх бүрэн эрхийн эрх зүйн үндэс болох юм.

2.3. Тухайн асуудал үүссэн шалтгаан, нөхцөлийг тодорхойлох

2019 оны Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлттэй холбогдуулан 2019 оны 11 дүгээр сарын 14-ний өдөр Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтийг дагаж мөрдөхөд шилжих журмын тухай хуулийг баталсан бөгөөд тус хуулийн 1 дүгээр зүйлд "Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөд нийцүүлэн холбогдох хуулийг шинэчлэн батлах хүртэл хугацаанд тухайн харилцааг зохицуулж ирсэн хуулийг дагаж мөрдөнө. Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөд хууль тогтоомжийг нийцүүлэх ажлыг Улсын Их Хурлаас баталсан хуваарийн дагуу хийж дуусгана." гэж заасан.

Түүнчлэн, Улсын Их Хурлын 2020 оны 01 дүгээр сарын 09-ны өдрийн 02 дугаар тогтоолоор "Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөд хууль тогтоомжийг нийцүүлэх, түүнтэй холбогдуулах авах арга хэмжээний тухай" тогтоолыг баталсан бөгөөд хууль

[4] Н.Лувсанжав, Ц.Товуусүрэн, Р.Хатанбаатар Үндсэн хуулиудад оруулсан нэмэлт, өөрчлөлт үйл явц, дүгнэлт, сургамж, (Улаанбаатар, 2025), 214 дэх тал

тогтоомжийг Үндсэн хуульд нийцүүлэх талаар баталсан хууль, Улсын Их Хурлын тогтоолыг бүрэн хэрэгжүүлээгүй байна.

ГУРАВ. АСУУДЛЫГ ШИЙДВЭРЛЭХ ЗОРИЛГЫГ ТОМЬЁОЛОХ

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Далдугаар зүйлийн 1-д "Үндсэн хуульд хууль, зарлиг, төрийн байгууллагын бусад шийдвэр, нийт байгууллага, иргэний үйл ажиллагаа бүрнээ нийцсэн байвал зохино" гэж заасны дагуу Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3 дах хэсгийг Үндсэн хуульд нийцүүлэх шаардлагатай.

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3 дах хэсэгт *"Дөчин гуравдугаар зүйлийн 4-т* гэснийг Үндсэн хуульд нийцүүлж өөрчлөөгүй тохиолдолд мөн хуулийн Засгийн газрыг огцруулах санал гаргах заалтыг хэрэгжүүлэх боломжгүй бөгөөд Төсвийн тухай хууль болон Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан зарчим, тусгай шаардлагатай холбогдуулан Засгийн газарт хариуцлага тооцох механизм суларч улсын төсвийн хариуцлага алдагдана.

ДӨРӨВ. АСУУДЛЫГ ЗОХИЦУУЛАХ ХУВИЛБАРЫГ ТОГТООЖ, ЭЕРЭГ БОЛОН СӨРӨГ ТАЛЫГ ХАРЬЦУУЛАХ

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3 дах хэсэгт заасан Монгол Улсын Үндсэн хуулийн *"Дөчин гуравдугаар зүйлийн 4-т"* гэж заасан зохицуулалт 2019 оны Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтөөр хасагдсан бөгөөд Аргачлалын 5.1 дэх хэсэгт заасан асуудлыг шийдвэрлэх боломжтой хувилбаруудаас хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулж, уг заалтыг өөрчлөн найруулах хувилбараар зорилгод хүрэх боломжтой.

Бусад боломжит хувилбаруудтай харьцуулалт;

Хувилбар		Зорилгод хүрэх байдал	Зардал, үр өгөөжийн харьцаа	Үр дүн
1.	Тэг хувилбар буюу шинээр зохицуулалт хийхээс татгалзах	Өнөөгийн тулгамдаж байгаа асуудал хэвээр үргэлжлэх бөгөөд зорилгод хүрэх боломжгүй.	Нэмэлт зардал гарахгүй ч сөрөг үр дагавар улам бүр нэмэгдэнэ.	Үр дүн гарахгүй.
2.	Хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр ухуулга сурталчилгаа хийх	Иргэдийн идэхтэй оролцооноос хамаарах бөгөөд шууд үр дүн гарах боломжгүй.	Зардал шаардагдахгүй.	Үр дүн гарахгүй.
3.	Захиргааны шийдвэр гаргах	Боломжгүй	боломжгүй	Тодорхой үр дүнд хүрэхгүй
4.	Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах	Зохицуулалтыг өөрчлөн найруулснаар хуульд заасан нөхцөл бүрдсэн тохиолдолд хэрэгжүүлэх боломжтой.	улсын төсөвт дарамт учрахгүй, иргэн, хуулийн этгээдэд нэмэлт зардал үүсэхгүй, улсын төсөвт шинээр нэмэлт зардал бий болохгүй болно	Үр дүнтэй

Сонгосон хувилбарын эерэг болон сөрөг талыг тус бүрд нь авч үзвэл;

- Зорилгод хүрэх байдал

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах хуулийн төсөл батлагдсанаар Үндсэн хуульд бусад хууль нийцсэн байх Үндсэн хуулийн зарчим хангагдахаас гадна өөрчлөлт оруулж буй заалт нь практикт хэрэгжих боломж бүрдэж, Засгийн газрын хариуцлагыг нэмэгдүүлнэ.

- Зардал, үр өгөөжийн харьцаа

Энэхүү Хуулийн төслийг хэрэгжүүлэхэд улсын төсөвт дарамт учрахгүй, иргэн, хуулийн этгээдэд нэмэлт зардал үүсэхгүй, улсын төсөвт шинээр нэмэлт зардал бий болохгүй.

ТАВ. ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ХУВИЛБАРЫН ҮР НӨЛӨӨГ ТАНДАН СУДАЛСАН БАЙДАЛ

Хууль, тогтоомжийн тухай хуулийн 13, 14 дүгээр зүйл, Монгол Улсын Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар батлагдсан "Хууль тогтоомжийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах аргачлал"-ын дагуу "Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл"-ийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан хүний эрх, эдийн засаг, нийгэм, байгаль орчинд үзүүлэх үр нөлөөг тандан судлахдаа аргачлалд заасан дор дурдсан суурь асуултуудыг ашиглан судалгааг хийлээ. (Хүснэгт 1, 2, 3, 4-т харуулав)

5.1. Хүний эрхэд үзүүлэх үр нөлөөний тандан судалгаа: (Хүснэгт1)

Үзүүлэх үр нөлөө	Холбогдох асуулт	Хариулт		Тайлбар
1. Хүний эрхийн суурь зарчмуудад нийцэж байгаа эсэх	1.1. Ялгаварлан гадуурхахгүй ба тэгш байх			
	1.1.1.Ялгаварлан гадуурхахыг хориглох эсэх;		Үгүй	
	1.1.2. Ялгаварлан гадуурхсан буюу аль нэг бүлэгт давуу байдал үүсгэх эсэх;		Үгүй	
	1.1.3. Тодорхой эмзэг бүлгийн нөхцөл байдлыг сайжруулах зорилгоор авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ бол олон улсын болон үндэсний хууль тогтоомжид заасан хүний эрхийн хэм хэмжээтэй нийцэж байгаа эсэх;		Үгүй	
	1.2. Оролцоог хангах			
	1.2.1. Зохицуулалтын хувилбарыг сонгохдоо оролцоог хангасан эсэх, ялангуяа эмзэг бүлэг, цөөнхийн оролцох боломжийг бүрдүүлсэн эсэх;		Үгүй	
	1.2.2. Зохицуулалтыг бий болгосноор эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь хөндөгдөж байгаа, эсхүл хөндөгдөж болзошгүй иргэдийг тодорхойлсон эсэх;	Тийм		
	1.3.Хууль дээдлэх зарчим ба сайн засаглал, хариуцлага			
	1.3.1. Зохицуулалтыг бий болгосноор хүний эрхийг хөхиүлэн дэмжих, хангах, хамгаалах явцад ахиц дэвшил гарах эсэх;	Тийм		

	1.3.2. Зохицуулалтын хувилбар нь хүний эрхийн Монгол Улсын олон улсын гэрээ, хүний эрхийг хамгаалах механизмын талаар НҮБ-аас өгсөн зөвлөмжид нийцэж байгаа эсэх;	Тийм		
	1.3.3. Хүний эрхийг зөрчигчдөд хүлээлгэх хариуцлагыг тусгах эсэх;		Үгүй	
2. Хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалт агуулсан эсэх	2.1. Зохицуулалт нь хүний эрхийг хязгаарлах тохиолдолд энэ нь хууль ёсны ашиг сонирхолд нийцсэн эсэх;	Тийм		
	2.2. Хязгаарлалт тогтоох нь зайлшгүй эсэх;		Үгүй	
3. Эрх агуулагч	3.1. Зохицуулалтын хувилбарт хамаарах бүлгүүд буюу эрх агуулагчдыг тодорхойлсон эсэх;		Үгүй	
	3.2. Эрх агуулагчдыг эмзэг байдлаар нь ялгаж тодорхойлсон эсэх;		Үгүй	
	3.3. Зохицуулалтын хувилбар нь энэхүү эмзэг бүлгийн нөхцөл байдлыг харгалзан үзэж, тэдний эмзэг байдлыг дээрдүүлэхэд чиглэсэн эсэх;		Үгүй	
	3.4. Эрх агуулагчдын, ялангуяа эмзэг бүлгийн ялгаатай хэрэгцээг тооцсон мэдрэмжтэй зохицуулалтыг тусгах эсэх (хөгжлийн бэрхшээлтэй, үндэстний цөөнх, хэлний цөөнх, гагцхүү эдгээрээр хязгаарлахгүй);		Үгүй	
4. Үүрэг хүлээгч	4.1. Үүрэг хүлээгчдийг тодорхойлсон эсэх;	Тийм		
5. Жендерийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хуульд нийцүүлсэн эсэх	5.1. Жендерийн үзэл баримтлалыг тусгасан эсэх;		Үгүй	
	5.2. Эрэгтэй, эмэгтэй хүний тэгш эрх, тэгш боломж, тэгш хандлагын баталгааг бүрдүүлэх эсэх;		Үгүй	

5.2. Эдийн засагт үзүүлэх үр нөлөөний тандан судалгаа: (Хүснэгт 2)

Үзүүлэх үр нөлөө	Холбогдох асуулт	Хариулт		Тайлбар
1. Дэлхийн зах зээл дээр өрсөлдөх чадвар	1.1.Дотоодын аж ахуйн нэгж болон гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгж хоорондын өрсөлдөөнд нөлөө үзүүлэх эсэх;		Үгүй	
	1.2.Хил дамнасан хөрөнгө оруулалтын шилжилт хөдөлгөөнд нөлөө үзүүлэх эсэх (эдийн засгийн байршил өөрчлөгдөхийг оролцуулан);		Үгүй	

	1.3.Дэлхийн зах зээл дээрх таагүй нөлөөллийг Монголын зах зээлд орж ирэхээс хамгаалахад нөлөөлж чадах эсэх;		Үгүй	
2. Дотоодын зах зээлийн өрсөлдөх чадвар болон тогтвортой байдал	2.1.Хэрэглэгчдийн шийдвэр гаргах боломжийг бууруулах эсэх		Үгүй	
	2.2.Хязгаарлагдмал өрсөлдөөний улмаас үнийн хөөргөдлийг бий болгох эсэх;		Үгүй	
	2.3.Зах зээлд шинээр орж ирж байгаа аж ахуйн нэгжид бэрхшээл, хүндрэл бий болгох эсэх;		Үгүй	
	2.4.Зах зээлд шинээр монополыг бий болгох эсэх;		Үгүй	
3. Аж ахуйн нэгжийн үйлдвэрлэлийн болон захиргааны зардал	3.1.Зохицуулалтын хувилбарыг хэрэгжүүлснээр аж ахуйн нэгжид шинээр зардал үүсэх эсэх;		Үгүй	
	3.2.Санхүүжилтийн эх үүсвэр олж авахад нөлөө үзүүлэх эсэх;		Үгүй	
	3.3.Зах зээлээс тодорхой бараа бүтээгдэхүүнийг худалдан авахад хүргэх эсэх;		Үгүй	
	3.4.Бараа бүтээгдэхүүний борлуулалтад ямар нэг хязгаарлалт, эсхүл хориг тавих эсэх;		Үгүй	
	3.5. Аж ахуйн нэгжийг үйл ажиллагаагаа зогсооход хүргэх эсэх;		Үгүй	
4. Мэдээлэх үүргийн улмаас үүсэж байгаа захиргааны зардлын ачаалал	4.1.Хуулийн этгээдэд захиргааны шинж чанартай нэмэлт зардал (Тухайлбал, мэдээлэх, тайлан гаргах г.м) бий болгох эсэх;		Үгүй	
5. Өмчлөх эрх	5.1.Өмчлөх эрхийг (үл хөдлөх, хөдлөх эд хөрөнгө, эдийн бус баялаг зэргийг) хөндсөн зохицуулалт бий болох эсэх;		Үгүй	
	5.2.Өмчлөх эрх олж авах, шилжүүлэх болон хэрэгжүүлэхэд хязгаарлалт бий болгох эсэх;		Үгүй	
	5.3.Оюуны өмчийн (патент, барааны тэмдэг, зохиогчийн эрх зэрэг) эрхийг хөндсөн зохицуулалт бий болгох эсэх;		Үгүй	
6. Инновац болон судалгаа шинжилгээ	6.1.Судалгаа шинжилгээ, нээлт хийх, шинэ бүтээл гаргах асуудлыг дэмжих эсэх;		Үгүй	
	6.2.Үйлдвэрлэлийн шинэ технологи болон шинэ бүтээгдэхүүн нэвтрүүлэх, дэлгэрүүлэхийг илүү хялбар болгох эсэх;		Үгүй	

7. Хэрэглэгч болон гэр бүлийн төсөв	7.1.Хэрэглээний үнийн түвшинд нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	
	7.2. Хэрэглэгчдийн хувьд дотоодын зах зээлийг ашиглах боломж олгох эсэх;		Үгүй	
	7.3. Хэрэглэгчдийн эрх ашигт нөлөөлөх эсэх;		Үгүй	
	7.4.Хувь хүний/гэр бүлийн санхүүгийн байдалд (шууд буюу урт хугацааны туршид) нөлөө үзүүлэх эсэх;		Үгүй	
8. Тодорхой бүс нутаг, салбарууд	8.1.Тодорхой бүс нутагт буюу тодорхой нэг чиглэлд ажлын байрыг шинээр бий болгох эсэх;		Үгүй	
	8.2.Тодорхой бүс нутагт буюу тодорхой нэг чиглэлд ажлын байр багасгах чиглэлээр нөлөө үзүүлэх эсэх;		Үгүй	
	8.3. Жижиг, дунд үйлдвэр, эсхүл аль нэг салбарт нөлөө үзүүлэх эсэх;		Үгүй	
9. Төрийн захиргааны байгууллага	9.1.Улсын төсөвт нөлөө үзүүлэх эсэх;		Үгүй	
	9.2.Шинээр төрийн байгууллага байгуулах, эсхүл төрийн байгууллагад бүтцийн өөрчлөлт хийх шаардлага тавигдах эсэх;		Үгүй	
	9.3. Төрийн байгууллагад захиргааны шинэ чиг үүрэг бий болгох эсэх;		Үгүй	
10. Макро эдийн засгийн хүрээнд	10.1.Эдийн засгийн өсөлт болон ажил эрхлэлтийн байдалд нөлөө үзүүлэх эсэх;		Үгүй	
	10.2.Хөрөнгө оруулалтын нөхцөлийг сайжруулах, зах зээлийн тогтвортой хөгжлийг дэмжих эсэх;		Үгүй	
	10.3.Инфляц нэмэгдэх эсэх;		Үгүй	
11. Олон улсын харилцаа	11.1.Монгол Улсын олон улсын гэрээтэй нийцэж байгаа эсэх;	Тийм		

5.3. Нийгэмд үзүүлэх үр нөлөөний тандан судалгаа: (Хүснэгт 3)

Үзүүлэх үр нөлөө	Холбогдох асуулт	Хариулт		Тайлбар
1. Ажил эрхлэлтийн байдал, хөдөлмөрийн зах зээл	1.1.Шинээр ажлын байр бий болох эсэх;		Үгүй	
	1.2. Шууд болон шууд бусаар ажлын байрны цомхотгол бий болгох эсэх;		Үгүй	
	1.3. Тодорхой ажил мэргэжлийн хүмүүс болон хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдэд нөлөө үзүүлэх эсэх;		Үгүй	
	1.4. Тодорхой насны хүмүүсийн ажил эрхлэлтийн байдалд нөлөөлөх эсэх;		Үгүй	

2. Ажлын стандарт, хөдөлмөрлөх эрх	2.1. Ажлын чанар, стандартад нөлөөлөх эсэх;		Үгүй	
	2.2. Ажилчдын эрүүл мэнд, хөдөлмөрийн аюулгүй байдалд нөлөөлөх эсэх;		Үгүй	
	2.3. Ажилчдын эрх, үүрэгт шууд болон шууд бусаар нөлөөлөх эсэх;		Үгүй	
	2.4. Шинээр ажлын стандарт гаргах эсэх;		Үгүй	
	2.5. Ажлын байранд технологийн шинэчлэлийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон өөрчлөлт бий болгох эсэх;		Үгүй	
3. Нийгмийн тодорхой бүлгийг хамгаалах асуудал	3.1. Шууд болон шууд бусаар тэгш бус байдал үүсгэх эсэх;		Үгүй	
	3.2. Тодорхой бүлэг болон хүмүүст сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх. Тухайлбал, эмзэг бүлэг, хөгжлийн бэршээлтэй иргэд, ажилгүй иргэд, үндэстний цөөнхөд гэх мэт;		Үгүй	
	3.3. Гадаадын иргэдэд илэрхий нөлөөлөх эсэх;		Үгүй	
4. Төрийн удирдлага, сайн засаглал, шүүх эрх мэдэл, хэвлэл мэдээлэл, ёс суртахуун	4.1. Засаглалын харилцаанд оролцогчдод нөлөөлөх эсэх;	Тийм		
	4.2. Төрийн байгууллагуудын үүрэг, үйл ажиллагаанд нөлөөлөх эсэх;	Тийм		
	4.3. Төрийн захиргааны албан хаагчдын эрх, үүрэг, харилцаанд нөлөөлөх эсэх;		Үгүй	
	4.4. Иргэдийн шүүхэд хандах, асуудлаа шийдвэрлүүлэх эрхэд нөлөөлөх эсэх;		Үгүй	
	4.5. Улс төрийн нам, төрийн бус байгууллагын үйл ажиллагаанд нөлөөлөх эсэх;	Тийм		
5. Нийтийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдал	5.1. Хувь хүн/нийт хүн амын дундаж наслалт, өвчлөлт, нас баралтын байдалд нөлөөлөх эсэх;		Үгүй	
	5.2. Зохицуулалтын хувилбарын улмаас үүсэх дуу чимээ, агаар, хөрсний чанарын өөрчлөлт хүн амын эрүүл мэндэд сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх;		Үгүй	
	5.3. Хүмүүсийн амьдралын хэв маяг (хооллолт, хөдөлгөөн, архи, тамхины хэрэглээ)-т нөлөөлөх эсэх;		Үгүй	
6. Нийгмийн хамгаалал, эрүүл мэнд, боловсролын систем	6.1. Нийгмийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжид нөлөөлөх эсэх;		Үгүй	
	6.2. Ажилчдын боловсрол, шилжилт хөдөлгөөнд нөлөөлөх эсэх;		Үгүй	
	6.3. Иргэдийн боловсрол (төрийн болон хувийн хэвшлийн боловсролын байгууллага)		Үгүй	

	олох, мэргэжил эзэмших, давтан сургалтад хамрагдахад сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх;			
	6.4. Нийгмийн болон эрүүл мэндийн үйлчилгээ авахад сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх;		Үгүй	
	6.5. Их, дээд сургуулиудын үйл ажиллагаа, өөрийн удирдлагад нөлөөлөх эсэх;		Үгүй	
7. Гэмт хэрэг, нийгмийн аюулгүй байдал	7.1. Нийгмийн аюулгүй байдал, гэмт хэргийн нөхцөл байдалд нөлөөлөх эсэх;		Үгүй	
	7.2. Хуулийг албадан хэрэгжүүлэхэд нөлөөлөх эсэх;		Үгүй	
	7.3. Гэмт хэргийн илрүүлэлтэд нөлөө үзүүлэх эсэх;		Үгүй	
	7.4. Гэмт хэргийн хохирогчид, гэрчийн эрхэд сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх;		Үгүй	
8. Соёл	8.1. Соёлын өвийг хамгаалахад нөлөө үзүүлэх эсэх;		Үгүй	
	8.2. Хэл, соёлын ялгаатай байдал бий болгох эсэх, эсхүл уг ялгаатай байдалд нөлөөлөх эсэх;		Үгүй	
	8.3. Иргэдийн түүх, соёлоо хамгаалах оролцоонд нөлөөлөх эсэх;		Үгүй	

5.4. Байгаль орчинд үзүүлэх үр нөлөөний тандан судалгаа: (Хүснэгт 4)

Үзүүлэх үр нөлөө	Холбогдох асуулт	Хариулт		Тайлбар
1. Агаар	1.1. Зохицуулалтын хувилбарын үр дүнд агаарын бохирдлыг нэмэгдүүлэх эсэх;		Үгүй	
2. Зам тээвэр, түлш, эрчим хүч	2.1. Тээврийн хэрэгслийн түлшний хэрэглээг нэмэгдүүлэх/бууруулах эсэх;		Үгүй	
	2.2. Эрчим хүчний хэрэглээг нэмэгдүүлэх эсэх;		Үгүй	
	2.3. Эрчим хүчний үйлдвэрлэлд нөлөө үзүүлэх эсэх;		Үгүй	
	2.4. Тээврийн хэрэгслийн агаарын бохирдлыг нэмэгдүүлэх эсэх;		Үгүй	
3. Ан амьтан, ургамлыг хамгаалах	3.1. Ан амьтны тоо хэмжээг бууруулах эсэх;		Үгүй	
	3.2. Ховордсон болон нэн ховор амьтан, ургамалд сөргөөр нөлөөлөх эсэх;		Үгүй	
	3.3. Ан амьтдын нүүдэл, суурьшилд сөргөөр нөлөөлөх эсэх;		Үгүй	
	3.4. Тусгай хамгаалалттай газар нутагт сөргөөр нөлөөлөх эсэх;		Үгүй	

4. Усны нөөц	4.1. Газрын дээрх ус болон гүний ус, цэвэр усны нөөцөд сөргөөр нөлөөлөх эсэх;		Үгүй	
	4.2. Усны бохирдлыг нэмэгдүүлэх эсэх;		Үгүй	
	4.3. Ундны усны чанарт нөлөөлөх эсэх;		Үгүй	
5. Хөрсний бохирдол	5.1. Хөрсний бохирдолтод нөлөө үзүүлэх эсэх;		Үгүй	
	5.2. Хөрсийг эвдэх, ашиглагдсан талбайн хэмжээг нэмэгдүүлэх эсэх;		Үгүй	
6. Газрын ашиглалт	6.1. Ашиглагдаагүй байсан газрыг ашиглах эсэх;		Үгүй	
	6.2. Газрын зориулалтыг өөрчлөх эсэх;		Үгүй	
	6.3. Экологийн зориулалтаар хамгаалагдсан газрын зориулалтыг өөрчлөх эсэх;		Үгүй	
7. Нөхөн сэргээгдэх /нөхөн сэргээгдэхгүй байгалийн баялаг	7.1. Нөхөн сэргээгдэх байгалийн баялгийг өөрөө нөхөн сэргээгдэх чадавхийг нь алдагдуулахгүйгээр зохистой ашиглах эсэх;		Үгүй	
	7.2. Нөхөн сэргээгдэхгүй байгалийн баялгийн ашиглалт нэмэгдэх эсэх;		Үгүй	

ЗУРГАА. ОЛОН УЛСЫН ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ТАЛААР

2019 онд Үндсэн хуульд оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийн төслийг боловсруулахад Үндсэн хуулийн Дөчингуравдугаар зүйлийг бүхэлд нь өөрчлөн найруулах ажилтай холбогдуулан 30 орны Үндсэн хуульд Ерөнхий сайд болон Засгийн газрыг огцруулах талаар хэрхэн зохицуулсныг авч үзсэн байна.

Жон Локк "Two Treatises of Government" бүтээлдээ засгийн газрын эрх мэдэл нь ард түмний өгсөн "итгэмжлэл" дээр суурилдаг гэж үзсэн. Хэрэв засгийн газар энэ итгэмжлэлээс хэтэрвэл ард түмэн эсэргүүцэх эрхтэй. Энэ санаа нь "засгийн газар хязгаарлагдмал эрх мэдэлтэй" гэсэн орчин үеийн Үндсэн хуулийн үзэл баримтлалын үндэс болдог. Энэ онолын тусгал нь манай Үндсэн хуулийн Гучиннаймдугаар зүйлийн 2 дах хэсэгт засгийн газрын бүрэн эрхийг хуульчлан хязгаарласнаас харагдана. Тус зүйлийн 2 дах хэсгийн 2-д "шинжлэх ухаан, технологийн нэгдсэн бодлого, улсын эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн үндсэн чиглэл, улсын төсөв, зээл, санхүүгийн төлөвлөгөөг боловсруулж Улсын Их Хуралд өргөж, гарсан шийдвэрийг биелүүлэх;" гэж заасан бөгөөд засгийн газар улсын төсөв батлах эрхгүй, түүнийг бүрдүүлэх, зарцуулах, хуваарилах, ашиглахтай холбоотой бодлогын арга хэмжээг боловсруулж, УИХ-аар батлуулж, батлагдсан төсвийн хүрээнд бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхээр заасан.

УИХ төсвийн гүйцэтгэлийг хэлэлцэн улсын төсвийн гүйцэтгэлийг батлах, төсвийн хөрөнгийн зарцуулалт үр дүнд хяналт тавих, хариуцлагын асуудал хөндөх нь олон улсын жишигт нийцдэг.

ДОЛОО. ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ХУВИЛБАРУУДЫГ ХАРЬЦУУЛЖ ДҮГНЭЛТ, ЗӨВЛӨМЖ БОЛОВСРУУЛСАН БАЙДАЛ

Улсын төсөв нь ард түмний орлого тус түүний хяналт иргэдийн өөрсдийн сонгож байгуулсан Улсын Их Хурлын хяналтад доор зарцуулагдах учир төсвийн гүйцэтгэлийг хянах, дүгнэх

болон сахилга бат алдсан, хуульд заасан хязгаарлалт, зарчмыг хэрэгжүүлээгүй тохиолдолд хариуцлага тооцох нь иргэдээс мандат авч сонгогдсон ард түмний төлөөллийн дээд байгууллагад хадгалагддаг.

Улсын Их Хурал энэхүү эрхээ Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3 дах хэсэгт заасны дагуу хэрэгжүүлэх боломжтой бөгөөд тус заалтыг 2019 оны Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтөд нийцүүлэн өөрчилж, Улсын Их Хурлын төсвийн гүйцэтгэлтэй холбогдуулан хэрэгжүүлэх бүрэн эрхийн эрх зүйн үндсийг хуульд нийцүүлэх шаардлагатай.

-----o0o-----

ТӨСВИЙН ТОГТВОРТОЙ БАЙДЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨНИЙ ҮНЭЛГЭЭ

Улаанбаатар хот

2026 он

АГУУЛГА:

НЭГ. ЕРӨНХИЙ ЗҮЙЛ

ХОЁР. ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТИЙГ СОНГОСОН БАЙДАЛ, ҮНДЭСЛЭЛ

ГУРАВ. ХУУЛИЙН ТӨСЛӨӨС ҮР НӨЛӨӨГ НЬ ҮНЭЛЭХ ХЭСГИЙГ ТОГТООСОН БАЙДАЛ

3.1 "Зорилгод хүрэх байдал" шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслөөс үр нөлөөг нь үнэлэх хэсгийг тогтоосон байдал

3.2 "Практикт хэрэгжих боломж" шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслөөс үр нөлөөг нь үнэлэх хэсгийг тогтоосон байдал

3.3 "Ойлгомжтой байдал" шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслөөс үр нөлөөг нь үнэлэх хэсгийг тогтоосон байдал

ДӨРӨВ. ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТЭД ТОХИРОХ ШАЛГАХ ХЭРЭГСЛИЙН ДАГУУ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛСЭН БАЙДАЛ

4.1 "Зорилгод хүрэх байдал" шалгуур үзүүлэлтээр үнэлсэн байдал

4.2 "Практикт хэрэгжих боломж" шалгуур үзүүлэлтээр үнэлсэн байдал

4.3 "Ойлгомжтой байдал" шалгуур үзүүлэлтээр үнэлсэн байдал

ТАВ. ҮР ДҮНГ ҮНЭЛЖ, ЗӨВЛӨМЖ ӨГСӨН БАЙДАЛ

5.1 Үнэлэлт, дүгнэлт

5.2 Зөвлөмж

НЭГ. ЕРӨНХИЙ ЗҮЙЛ

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл (цаашид "Хуулийн төсөл" гэх) нь Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.5.3-т заасан хуульд өөрчлөлт оруулах төрлөөр боловсруулагдсан бөгөөд мөн хуулийн 17 дугаар зүйлд заасны дагуу Хуулийн төслийн зохицуулалтад тодорхой шалгуур үзүүлэлтийн дагуу дүн шинжилгээ хийх, үр нөлөөг тооцох, давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгах, Хуулийн төслийн зохицуулалт ойлгомжтой, хэрэгжих боломжтой байдлаар боловсруулах зорилгоор Хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэллээ.

Хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх судалгааг Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 3 дугаар хавсралтаар батлагдсан "Хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх аргачлал" (цаашид "Аргачлал" гэх)-д заасны дагуу дараах үе шатаар хийсэн.

1. Шалгуур үзүүлэлтийг сонгох;
2. Хуулийн төслөөс үр нөлөөг үнэлэх хэсгийг тогтоох;
3. Шалгуур үзүүлэлтэд тохирох шалгах хэрэгслийн дагуу Хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх;
4. Үр дүнг үнэлж, зөвлөмж өгөх;

Хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэхдээ Аргачлалд заасан үндсэн 6 шалгуур үзүүлэлтээс 3-ийг сонгон тэдгээрийг шалгах хэрэгслийг ашиглан Хуулийн төслийн зохицуулалт нь уг Хуулийн төслийг боловсруулах болсон үндэслэл, хэрэгцээ шаардлага, Хуулийн төслийн зорилгод нийцэх эсэх, зорилгод хүрэх боломжтой байдлаар тусгагдсан эсэх, Хуулийн төсөл нь ойлгомжтой, зохицуулалт нь бусад хүчин төгөлдөр хууль тогтоомжтой нийцсэн эсэхийг дүгнэж, тэдгээрийн үр дүнд үндэслэн анхаарах асуудлын талаар хууль санаачлагчид зөвлөмж өгөхийг зорьсон болно.

Энэхүү үнэлгээгээр Хуулийн төсөл батлагдсанаар Үндсэн хуулийн үзэл санаа холбогдох хуульд хэрхэн туссан, тухайн хууль Үндсэн хуульд нийцсэн эсэх болон практикт хэрэгжих боломжтой талаар дүгнэлт өгөхөөс гадна эрх зүйн орчин хэрхэн сайжрах боломжтой эсэхийг тодорхойлно.

ХОЁР. ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТИЙГ СОНГОСОН БАЙДАЛ, ҮНДЭСЛЭЛ

Түс үнэлгээний ажлыг хийж гүйцэтгэхдээ Аргачлалын 2.9 дэх хэсэгт "Шалгуур үзүүлэлтийг тогтоохдоо тухайн боловсруулж байгаа хуулийн төслийн зорилго, хамрах хүрээ, зохицуулах асуудалтай уялдуулан нэг, эсхүл хэд хэдэн шалгуур үзүүлэлтийг сонгож болно. Тухайлбал, тухайн хуулийн төслийн үр нөлөөг зорилгод хүрэх байдал, зардал, хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд тооцож болно." гэж заасны дагуу Хуулийн төслийн зорилго, хамрах хүрээ, зохицуулах асуудалтай уялдуулан, Аргачлалд дурдсан 6 шалгуур үзүүлэлтээс Хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлж, гарах үр дагаврыг урьдчилан тогтоож чадахуйц дараах шалгуур үзүүлэлтийг сонголоо. Үүнд:

1. Зорилгод хүрэх байдал;
2. Практикт хэрэгжих боломж;
3. Ойлгомжтой байдал;

"Зорилгод хүрэх байдал" гэсэн шалгуур үзүүлэлтийг Хуулийн төсөл нь Хуулийн төслийн үзэл баримтлалд тусгагдсан үндэслэл, шаардлагад нийцсэн эсэх, мөн зорилгод хүрэх байдлыг тодорхойлж чадахуйц заалт, зохицуулалтыг тусгасан эсэхийг тогтоох зорилгоор сонгосон болно.

"Практикт хэрэгжих боломж" гэсэн шалгуур үзүүлэлтийг тухайн Хуулийн төсөлд тусгасан зохицуулалтууд практикт хэрэгжих боломж байгаа эсэхийг шалгахаар сонгож авав.

"Ойлгомжтой байдал" гэсэн шалгуур үзүүлэлтийг Хуулийн төслийн зохицуулалт түүнийг хэрэглэх, хэрэгжүүлэх субъектүүдийн хувьд ойлгомжтой, тодорхой байх, Хуулийн төслийн бичвэр нь нэр томьёо, хэл зүй, найруулгын хувьд Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн холбогдох заалтууд, Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 2 дугаар хавсралтаар батлагдсан "Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлал"-д заасан шаардлагыг хангасан эсэхийг шалгах үүднээс сонгов.

"Хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал" гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд Хуулийн төсөлд тодорхой этгээдүүдэд үүрэг хүлээлгэсэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагад хүндрэл үүсгэх зохицуулалтыг тусгаагүй тул хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал гэсэн шалгуур үзүүлэлтийг сонгон авах шаардлагагүй гэж үзэв.

"Зардал" гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд Хуулийн төсөл батлагдсанаар улсын төсөвт дарамт учрахгүй, иргэн, хуулийн этгээдэд нэмэлт зардал үүсэхгүй, улсын төсөвт шинээр нэмэлт зардал бий болохгүй гэж үзэн энэхүү шалгуур үзүүлэлтийг сонгон авах шаардлагагүй гэж үзэв.

"Харилцан уялдаа" гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд Хуулийн төслийн зүйл, заалт өөр хоорондоо болон хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа бусад хууль тогтоомжтой нийцсэн эсэх, шинээр орсон зүйл, заалтууд нь бусад зүйл, заалттайгаа уялдаж байгаа эсэхийг үнэлдэг. Хуулийн төсөл нь Үндсэн хуульд орсон нэмэлт, өөрчлөлтөд нийцүүлэн одоо байгаа хуулийн нэг хэсгийг өөрчлөн найруулж байгаа тул харилцан уялдаатай байх шалгуур үзүүлэлтийг сонгон авах шаардлагагүй гэж үзэв.

ГУРАВ. ХУУЛИЙН ТӨСЛӨӨС ҮР НӨЛӨӨГ НЬ ҮНЭЛЭХ ХЭСГИЙГ ТОГТООСОН БАЙДАЛ

Энэ хэсэгт Хуулийн төслөөс үр нөлөөг нь үнэлэх хэсэгт өөрчлөлт орж буй хэсгийг сонгосон шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үр нөлөөг судлах болно. Сонгосон шалгуур үзүүлэлтийн дагуу Хуулийн төслийн үр нөлөөг тооцох сонгосон шалгуур үзүүлэлт тус бүрээр авч үзвэл:

3.1 "Зорилгод хүрэх байдал" шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд Хуулийн төслөөс үр нөлөөг нь үнэлэх хэсгийг тогтоосон байдал

Энэ шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд Хуулийн төслийн үзэл баримтлалд тусгасан Хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, хэрэгцээ шаардлага, Хуулийн төслийн зорилгод Хуулийн төслийн зохицуулалт нийцэж байгаа эсэхэд дүн шинжилгээ хийх үүднээс Хуулийн төслийн үзэл баримтлалтай танилцаж, Хуулийн төслийн зорилго нь Хуулийн төсөл боловсруулах хэрэгцээ шаардлагад нийцсэн эсэхийг шалгах, Хуулийн

төслийн зорилгыг хангахад чиглэсэн зохицуулалтыг Хуулийн төслийн зорилготой харьцуулах байдлаар дүн шинжилгээ хийв.

3.2 "Практикт хэрэгжих боломж" шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд Хуулийн төслөөс үр нөлөөг нь үнэлэх хэсгийг тогтоосон байдал

Энэ шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд Хуулийн төслийн зохицуулалт нь практикт хэрэгжих боломжтой эсэхийг үнэлэх үүднээс хуулийн төслөөр өөрчлөлт оруулж буй хэсгийг авч үзлээ.

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3-д "Нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэл нь төсвийн тусгай шаардлагыг энэ хуулийн 8 дугаар зүйлд зааснаас бусад шалтгаанаар хангаагүй нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 4-т заасны дагуу Засгийн газрыг огцруулах тухай санал гаргах үндэслэл болно."

3.3 "Ойлгомжтой байдал" шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд

Энэхүү шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд Хуулийн төсөл нь Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлалд заасан шаардлагыг хангасан эсэх, түүнчлэн хэрэглэх, хэрэгжүүлэх субъектүүд хуулийг нэг мөр ойлгож хэрэглэх, хэрэгжүүлэх субъектүүдийн хувьд ойлгомжтой, логик дараалалтайгаар боловсруулсан эсэхийг шалгана.

ДӨРӨВ. ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТЭД ТОХИРОХ ШАЛГАХ ХЭРЭГСЛИЙН ДАГУУ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛСЭН БАЙДАЛ

Хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх шалгуур үзүүлэлтийг сонгож, үр нөлөөг үнэлэх нэг заалт байх тул түүнд тохирох шалгах хэрэгслийг дараах байдлаар авч үзэв.

№	Шалгуур үзүүлэлт	Үр нөлөөг үнэлэх хэсэг	Тохирох шалгах хэрэгсэл
1	Зорилгод хүрэх байдал	Хуулийн төслийг бүхэлд нь	Хуулийн төслийн үзэл баримтлалд дэвшүүлсэн зорилтыг хангасан эсэхэд дүн шинжилгээ хийх, сонгосон зохицуулалт, арга хэмжээ зорилгод хүрэх боломжтой эсэхийг тодорхойлох.
2	Практикт хэрэгжих боломж	Хуулийн төслийг бүхэлд нь	Хуулийн төслийг хэрэгжүүлэх субъект байгаа эсэх, дүн шинжилгээ хийх. Хуулийг хэрэгжүүлэх боломж, бололцоо байгаа эсэхийг судалж тодорхойлох.
3	Ойлгомжтой байдал	Хуулийн төслийг бүхэлд нь	Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 28, 29 дүгээр зүйлд заасан шаардлагыг хангасан эсэх, Аргачлалд заасан шаардлагыг хангасан эсэхийг шалгах.

Дээрх урьдчилан сонгосон шалгуур үзүүлэлтэд тохирсон шалгах хэрэгслийн дагуу Хуулийн төслийн үр нөлөөг дараах байдлаар үнэллээ.

4.1 "Зорилгод хүрэх байдал" шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ:

Хуулийн төслийн үзэл баримтлалаас үзэхэд Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3 дэх хэсгийг 2019 оны 11 дүгээр сарын 14-ний өдөр баталсан Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлт нийцүүлэн өөрчлөн найруулахад хуулийн төслийн зорилго оршиж байна.

Улсын Их Хурлаас 2010 оны 6 дугаар сарын 24-ний өдөр Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийг баталсан. Тус хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3 дах хэсэгт 2015 оны 02 дугаар сарын 18-ны өдрийн нэмэлт, өөрчлөлтөөр "8.1-д зааснаас" гэсэн байсныг "8 дугаар зүйлд зааснаас" гэж өөрчлөн найруулсан байна. Уг зохицуулалтын "Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 4-т заасны дагуу Засгийн газрыг огцруулах тухай санал гаргах үндэслэл болно." гэсэн хэсэгт хууль батлагдсанаас хойш өөрчлөлт ороогүй байх ба хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байна.

Монгол Улсын Үндсэн хуульд 2019 оны 11 дүгээр сарын 14-ний өдөр оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөөр Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийг бүхэлд нь өөрчлөн найруулж 4 хэсэгтэй байсныг 2 хэсэгтэй болгон өөрчилсөн. Уг өөрчлөлтөөр Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 3, 4 дэх хэсэг хасагдсан байна.

2019 онд Үндсэн хуульд нэмэлт, өөрчлөл орсонтой холбогдуулан Улсын Их Хурлаас 2019 оны 11 дүгээр сарын 14-ний өдөр Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтийг дагаж мөрдөхөд шилжих журмын тухай хуулийг баталсан бөгөөд тус хуулийн зорилго нь Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөд хууль тогтоомжийг нийцүүлэх ажлыг гүйцэтгэх байв. Мөн Улсын Их Хурлын 2020 оны 01 дүгээр сарын 09-ны өдрийн 02 дугаар тогтоолоор "Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтөд хууль тогтоомжийг нийцүүлэх, түүнтэй холбогдуулах авах арга хэмжээний тухай" тогтоолыг баталжээ.

Хууль санаачлагчийн зорилго хуульд шинэ зохицуулалт нэмэхгүй одоо байгаа зохицуулалтыг Үндсэн хуульд нийцүүлж, практикт хэрэгжих боломжтой байхаар өөрчлөн найруулсан байх тул Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3 дах хэсгийг үнэлэх нь зүйтэй.

2010 оны 06 дугаар сарын 24-ний өдөр баталсан Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлд хариуцлага хүлээлгэх үндэслэлийг зохицуулж мөн зүйлийн 18.3 дах хэсэгт "Нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэл нь төсвийн тусгай шаардлагыг энэ хуулийн 8 дугаар зүйлд зааснаас бусад шалтгаанаар хангаагүй нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 4-т заасны дагуу Засгийн газрыг огцруулах тухай санал гаргах үндэслэл болно." гэж Засгийн газарт хариуцлага хүлээлгэх тухай агуулгыг тусгасан байна. Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд өнгөрсөн хугацаанд 22 удаа нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан байх ба 2015 оны 02 дугаар сарын 18-ны өдрийн нэмэлт, өөрчлөлтөөр 18 дугаар зүйлийн 18.3 дах хэсгийн "8.1-д зааснаас" гэснийг "8 дугаар зүйлд зааснаас" гэж өөрчлөн найруулж нэг удаа өөрчлөлт оржээ.

Дээрхээс үзэхэд Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан Нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэлтэй холбогдуулан Засгийн газрыг огцруулах санал гаргах хуулийн үзэл баримтлал, тухайн зүйлийн зорилго, агуулга өөрчлөгдөөгүй байна.

Үндсэн хуулийн анхны эхийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 43.4-д Улсын Их Хурлын гишүүдийн дөрөвний нэгээс доошгүй нь Засгийн газрыг огцруулах тухай саналыг албан ёсоор тавибал Улсын Их Хурал хэлэлцэн шийдвэрлэнэ." гэж заасан байна. 2019 оны нэмэлт, өөрчлөлтөөр Дөчин гуравдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийг "Улсын Их Хурлын гишүүдийн дөрөвний нэгээс доошгүй нь Ерөнхий сайдыг огцруулах саналыг албан ёсоор тавибал Улсын Их Хурал гурав хоногийн дараа хэлэлцэж эхлэн арав хоногийн дотор шийдвэрлэнэ. Улсын Их Хурлын нийт гишүүний олонхи уг саналыг дэмжсэн бол Ерөнхий сайдыг огцруулах тухай Улсын Их Хурлын тогтоол баталсанд тооцож, шинэ Ерөнхий сайдыг гуч хоногийн дотор томилно." гэж өөрчилсөн.

Үндсэн хуулийн өмнөх 43.4 дэх хэсгийн агуулга одоогийн 43.1 дэх хэсэгт шууд туссан байх ба Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18.3 дах хэсэгт "Дөчин гуравдугаар зүйлийн 4-т" гэснийг Дөчин гуравдугаар зүйлийн 1-д" гэж өөрчлөн найруулснаар Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн үзэл баримтлал, тус зүйл, хэсгийн зорилгод нийцэхээр байна.

Хуулийн төсөлд 18.3 дах хэсгийг "Нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэл нь төсвийн тусгай шаардлагыг энэ хуулийн 8 дугаар зүйлд зааснаас бусад шалтгаанаар хангаагүй нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 1-д заасны дагуу Засгийн газрыг огцруулах тухай санал гаргах үндэслэл болно." гэж өөрчлөн найруулахаар тусгасан байна. Төслийн дээрх зохицуулалт нь хуулийн төслийн зорилгыг хангахад чиглэсэн, хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа хуулийг Үндсэн хуульд нийцүүлж, хэрэгжих боломжийг хангах байдлаар томьёологдсон гэж дүгнэлээ.

4.2 "Практикт хэрэгжих боломж" шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ:

"Онолын хувьд засгийн газрын бүрэн эрх дуусгавар болно гэдэг нь нэгдүгээрт, хуульд заасан бүрэн эрхийн хугацаа дууссан, хоёрдугаарт, парламент засгийн газарт итгэл үзүүлээгүйгээс засгийн газар огцрохыг ойлгоно. Хууль зүйн шинжлэх ухаанд нийтлэг тогтсон жишгээр ерөнхий сайд болон засгийн газрын огцрох асуудлыг засгийн газарт итгэл үзүүлэх гэсэн нэр томьёогоор илэрхийлдэг байна. Засгийн газрын огцрох үндэслэл нь бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх боломжгүй болсныг хэлдэг."[1]

Улсын төсөв нь ард түмний орлогоос эх үүсвэртэй учир түүний гүйцэтгэлийг хянах, дүгнэх, сахилга бат алдсан, хуульд заасан хязгаарлалт, зарчмыг хэрэгжүүлээгүй тохиолдолд Ерөнхий сайдад хариуцлага тооцох нь төрийн эрх барих дээд байгууллага Улсын Их Хурлын онцгой бүрэн эрхэд хамаарах учир практикт хэрэгжих боломжтой.

Түүнчлэн, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 1.1-д "Энэ хуулийн зорилт нь нэгдсэн төсвийн тогтвортой байдлыг хангахад чиглэсэн төсвийн удирдлагын зарчим, төсвийн тусгай шаардлагыг тогтоох, хэрэгжүүлэх, түүнд хяналт тавихад төрийн байгууллагын эрх, үүрэг, хариуцлагыг тодорхойлох, эрдэс баялгийн орлогоор нөхөн

[1] Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Судалгаа, шинжилгээ, хяналт үнэлгээний хэлтсийн Судалгаа, мэдээлэл, лавлагааны алба Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийн төсөлтэй холбоотой судалгаа, мэдээлэл, лавлагаа (Улаанбаатар: GT Printing ХХК 2017) 221 дэх тал,

сэргээгдэх баялаг бүтээх, эдийн засгийн хөгжлийг дэмжих хөрөнгө оруулалт хийх, санхүүгийн хуримтлал бүрдүүлэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино." гэж заасан бөгөөд хуулийн төслөөр өөрчлөлт оруулж буй зохицуулалт нь Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн зорилтод нийцэж байна.

Үндсэн хуулийн Хорин тавдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт "Улсын Их Хурал төрийн дотоод, гадаад бодлогын аль ч асуудлыг санаачлан хэлэлцэж болох бөгөөд дараахь асуудлыг өөрийн онцгой бүрэн эрхэд хадгалж шийдвэрлэнэ:" гээд 6-д "Ерөнхий сайд, хуульд зааснаар Улсын Их Хуралд ажлаа шууд хариуцан тайлагнадаг бусад байгууллагын бүрэлдэхүүнийг томилох, өөрчлөх, огцруулах;" гэж, 7-д төрийн санхүү, зээл, албан татвар, мөнгөний бодлого, улсын эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн бодлого, үндсэн чиглэлийг тодорхойлж, хөгжлийн болон үндэсний аюулгүй байдлын бодлогод нийцүүлэн боловсруулсан Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр, улсын төсөв, түүний гүйцэтгэлийн тайланг батлах;" гэж тус тус заасан бөгөөд баталсан баримт бичгийн хүрээнд хяналт тавих, хариуцлага тооцох онцгой бүрэн эрхтэй. Үндсэн хуулийн дээрх заалтын дагуу Улсын Их Хурал Засгийн газрыг огцруулах тухай санал гаргах эрхтэй учир практикт хэрэгжих боломжтой.

4.3 "Ойлгомжтой байдал" шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ:

Хуулийн төсөл нь хэрэгжүүлэх, хэрэглэх этгээдүүдэд ойлгомжтой байдлаар томьёологдсон эсэхийг шалгах үүднээс Хуулийн төслийн ойлгомжтой байдалд дүн шинжилгээ хийсэн болно.

Энэхүү шалгах хэрэгслийн дагуу Хуулийн төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлд заасан хууль тогтоомжийн төслийн эх бичвэрийн агуулгад тавих нийтлэг шаардлага, 30 дугаар зүйлд заасан Хуулийн төслийн хэл зүй, найруулгад тавих нийтлэг шаардлагад нийцүүлэн боловсруулсан эсэхийг дараах асуултад хариулт өгөх замаар шалгасан болно. Үүнд:

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлд заасан Хуулийн төслийн эх бичвэрийн агуулгад тавих нийтлэг шаардлага	
Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн зохицуулалт	Шаардлага хангасан эсэх
29.1.1.Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээнд нийцсэн, бусад хууль, үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлоготой уялдсан байх;	Шаардлага хангасан.
29.1.2.тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцаанд хамаарах асуудлыг бүрэн тусгасан байх;	Шаардлагагүй.
29.1.3.тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцааны хүрээнээс хальсан асуудлыг тусгахгүй байх;	Шаардлага хангасан.

29.1.4.тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцаанд үл хамаарах хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах буюу хүчингүй болсонд тооцох тухай заалт тусгахгүй байх;	Шаардлага хангасан.
29.1.5.зүйл, хэсэг, заалт нь хоорондоо зөрчилгүй байх;	Шаардлага хангасан.
29.1.6.хэм хэмжээ тогтоогоогүй, тунхагласан шинжтэй буюу нэг удаа хэрэгжүүлэх заалт тусгахгүй байх;	Шаардлага хангасан.
29.1.7.бусад хуулийн заалтыг давхардуулан заахгүйгээр шаардлагатай бол түүнийг эш татах, энэ тохиолдолд эшлэлийг тодорхой хийж, хуулийн нэр болон хэвлэн нийтэлсэн албан ёсны эх сурвалжийг бүрэн гүйцэд заасан байх;	Шаардлагагүй.
29.1.8.тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцаа, хуулийн үйлчлэх хүрээ, эрх зүйн харилцаанд оролцогч хүн, хуулийн этгээдийн эрх, үүрэг, зохицуулалтад удирдлага болгох зарчим, харгалзан үзэх нөхцөл байдал, нийтийн эрх зүйн этгээдийн чиг үүрэг, эрх хэмжээ, тэдгээрийг биелүүлэх журмыг тусгасан байх.	Шаардлагагүй.
29.2.Хуулийн төсөлд шаардлагатай тохиолдолд эрх зүйн хэм хэмжээг зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлага, хуулийн хүчин төгөлдөр болох хугацаа, хууль буцаан хэрэглэх тухай заалт, хуулийг дагаж мөрдөх журмын зохицуулалт, бусад хуулийн зүйл, хэсэг, заалтыг хүчингүй болсонд тооцох, зарим үг, өгүүлбэр, тоо, тэмдэгт хасах талаар тусгана.	Шаардлагагүй.
29.3.Шаардлагатай тохиолдолд бусад хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах болон хууль хүчингүй болсонд тооцох тухай дагалдах хуулийн төслийг боловсруулна.	Шаардлагагүй.
29.4.Энэ хуулийн 14.5-д зааснаас бусад хуулийн төслийг дагалдуулан анхдагч болон шинэчилсэн найруулгын төслийг өргөн мэдүүлэхийг хориглоно.	Шаардлага хангасан.
29.5.Энэ хуулийн 12.2.2-т заасан хуулийн төслийг дагалдуулан зөвхөн тухайн жилийн төсөвт нөлөөлөл үзүүлэх хууль тогтоомжийн төслийг өргөн мэдүүлэх бөгөөд энэ тохиолдолд тухайн хууль тогтоомжийн төслийн төсвийн орлого, зарлага, төсвийн тэнцэлд үзүүлэх нөлөөлөл, холбогдох тооцооллыг хуулийн төслийн танилцуулгад тодорхой тусгана.	Шаардлагагүй.
Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 30 дугаар зүйлд заасан Хуулийн төслийн хэл зүй, найруулгад тавих нийтлэг шаардлага	
30.1.1.Монгол Улсын Үндсэн хууль, бусад хуульд хэрэглэсэн нэр томьёог хэрэглэх;	Шаардлага хангасан.

30.1.2.нэг нэр томьёогоор өөр өөр ойлголтыг илэрхийлэхгүй байх;	Шаардлага хангасан.
30.1.3.үг хэллэгийг монгол хэл бичгийн дүрэмд нийцүүлэн хоёрдмол утгагүй товч, тодорхой, ойлгоход хялбараар бичих;	Шаардлага хангасан.
30.1.4.хүч оруулсан нэр томьёо хэрэглэхгүй байх;	Шаардлага хангасан.
30.1.5.жинхэнэ нэрийг ганц тоон дээр хэрэглэх.	Шаардлагагүй.

ТАВ. ҮР ДҮНГ ҮНЭЛЖ, ЗӨВЛӨМЖ ӨГСӨН БАЙДАЛ.

5.1 Үнэлэлт, дүгнэлт

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн үр нөлөөний үнэлгээг Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 3 дугаар хавсралтаар батлагдсан "Хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх аргачлал"-ыг баримтлан, сонгосон шалгуур үзүүлэлт бүрээр дүгнэлт хийж, зөвлөмж боловсруулаа.

Зорилгод хүрэх шалгуур үзүүлэлтээр: Хуулийн төслийн зохицуулалт нь Хуулийн төслийг боловсруулах болсон хэрэгцээ, шаардлага, үндэслэлтэй уялдсан бөгөөд үзэл баримтлалд тодорхойлсон зорилгыг бүрэн илэрхийлж чадсан эсэх, мөн Хуулийн төслийн зорилгыг уг хуулийн бусад зохицуулалтууд хангаж, илэрхийлж чадахаар бүрэн гүйцэд томьёологдсон эсэхэд үнэлгээ хийхэд зорилгодоо хүрэх байдлын шалгуур үзүүлэлтэд нийцсэн гэж дүгнэж байна.

Практикт хэрэгжих боломж шалгуур үзүүлэлтээр: Хуулийн төслийн зохицуулалтыг дагаж мөрдөх буюу хэрэгжүүлэх боломж байгаа эсэх, хэрэгжүүлэх субъект, байгууллага тодорхой эсэх, мөн тухайн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэхэд эдгээр байгууллагад хууль эрх зүйн үндэс бүрдсэн эсэхийг үнэлэхэд практикт хэрэгжих боломжийн шалгуур үзүүлэлтэд нийцсэн гэж дүгнэж байна.

Ойлгомжтой байдал шалгуур үзүүлэлтээр: Хуулийн төсөл нь Хууль тогтоомжийн тухай хууль, Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлалд заасан шаардлагыг хангаж, хоёрдмол утгатай, хүч оруулсан үг хэллэг, ойлголтын зөрүү үүсгэхээр томьёологдсон байдал илрээгүй тул ойлгомжтой байдлын шалгуур үзүүлэлтэд нийцсэн гэж дүгнэж байна.

5.2 Зөвлөмж

Хуулийн төслийн үр нөлөөг тооцох ажиллагааны үр дүнд гарсан дүгнэлтэд тулгуурлан үзэхэд, шалгуур үзүүлэлтүүдийн хувьд бүгд нийцсэн гэж дүгнэсэн тул хуулийн төслийг зохих хууль тогтоомжийн дагуу Улсын Их Хуралд өргөн барьж, хэлэлцүүлэх нь зүйтэй гэж зөвлөж байна.

----o0o----

ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХТЭЙ ХОЛБОГДОН ГАРАХ ЗАРДЛЫН ТООЦОО

/Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл/

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.1-д "Хууль санаачлагч хууль тогтоомжийн төслийг баталснаар үүсэх зардлын тооцоог гаргаж, зардал, үр өгөөжийн харьцааг энэ хуулийн 12.1.4-т заасан аргачлалын дагуу дараах байдлаар үнэлж, тодорхойлно" гэж заасны дагуу Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлыг Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 4 дүгээр хавсралтаар баталсан аргачлалын дагуу тооцож үзэхэд;

- Хуулийн төсөл нь иргэн, хуулийн этгээдэд аливаа үүрэг үүсгэх зохицуулалт агуулаагүй бөгөөд шинээр зардал үүсэхгүй.

- Төрийн байгууллагын хувьд мөн адил аливаа эрх, үүрэг нэмэгдүүлээгүй бөгөөд одоо байгаа зохицуулалтад найруулгын шинжтэй өөрчлөлт оруулж байгаа тул нэмэлт зардал үүсгэхгүй.

Иймд хуулийн төсөл батлагдахад иргэн, хуулийн этгээдэд нэмэлт зардал үүсэхгүй, улсын төсөвт шинээр нэмэлт зардал бий болохгүй болно.

-----o0o-----

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ
НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ
1 ДҮГЭЭР ЗҮЙЛ
1/18 ДУГААР ЗҮЙ...
2 ДУГААР ЗҮЙЛ

Хууль санаачлагч нар

УИХ-ын гишүүн
Дашцэрэнгийн ЭНХТҮВШИН

Боловсруулж буй — Өргөн баригдсан — Хэлэлцэх эсэх — Ажлын хэсэг — Анхны хэлэлцүүлэг — Эцсийн хэлэлцүүлэг — Батлах

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2026 ОНЫ 8-Р САРЫН 24 ӨДӨР

УЛААНБААТАР

ТӨСВИЙН ТОГТВОРТОЙ БАЙДЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

✓ Дагах

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ
НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ

1 дүгээр зүйл. Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн дараах хэсгийг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

1/18 дугаар зүйлийн 18.3 дах хэсэг:

18.3.Нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэл нь төсвийн тусгай шаардлагыг энэ хуулийн 8 дугаар зүйлд зааснаас бусад шалтгаанаар хангаагүй нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 1-д заасны дагуу Засгийн газрыг огцруулах тухай санал гаргах үндэслэл болно.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг 2026 оны ... дугаар сарын ... -ны өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ТӨСВИЙН ТОГТВОРТОЙ
БАЙДЛЫН ЗӨВЛӨЛ

Төрийн ордон, Жанжин Д.Сүхбаатарын талбай 1,
Сүхбаатар дүүрэг, Улаанбаатар хот, 14201
Утас: (976-51) 26 10 75, Факс: (976-11) 32 70 16,
Цахим шуудан: fiscalcouncil@parliament.mn

2026.09.18 № 81

танай _____-ны №_____-т

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ГИШҮҮН Д.ЭНХТҮВШИН ТАНАА

Хариу хүргүүлэх тухай

Таны 2026 оны 8 дугаар сарын 21-ний өдрийн № УИХ-03/9233 дугаар албан бичгээр ирүүлсэн Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл болон холбогдох 31 хуудас материалыг хүлээн авч танилцлаа.

Төсвийн тогтвортой байдлыг хангуулах чиг үүргийн дагуу тодорхой бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэх байгууллагын хувьд дараах саналыг хүргүүлж байна. Үүнд:

1. Уг хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 2019 оны нэмэлт, өөрчлөлттэй холбоотойгоор Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн төсвийн сахилга бат, хариуцлагатай холбоотой гол зохицуулалт хэрэгжих боломжгүй болсныг хуульд нийцүүлэх, хууль хоорондын уялдаа, хуулийн хэрэгжилтийг хангах зорилготой байна.
2. Тухайн хуулийг баталсан тохиолдолд Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.3-т “Нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэл нь төсвийн тусгай шаардлагыг энэ хуулийн 8 дугаар зүйлд зааснаас бусад шалтгаанаар хангаагүй нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Дөчин гуравдугаар зүйлийн 4-т заасны дагуу Засгийн газрыг огцруулах тухай санал гаргах үндэслэл болно.” гэсэн заалт хэрэгжиж төсвийн төлөвлөлт, гүйцэтгэл, хариуцлагын тогтолцоонд эергээр нөлөөлнө.

Иймд таны санаачилж буй хуулийн төсөл нь төсвийн сахилга бат, хариуцлага, эрх зүйн тодорхойгүй байдлыг арилгахад чиглэсэн өөрчлөлт тул уг өөрчлөлтийг зөвлөлийн зүгээс дэмжиж байгаагаа үүгээр илэрхийлж байна.

Хүндэтгэсэн,

ТӨСВИЙН ТОГТВОРТОЙ БАЙДЛЫН
ЗӨВЛӨЛИЙН ДАРГА Ж.ДЭЛГЭРСАЙХАН

1119276915
9087184 СБА1841